STORSTHLM
KOMMUNER I SAMVERKAN

Organiserad brottslighet i samhällsbygget

Om att förebygga, upptäcka och ingripa

Rapport 2026-03-25
Magnus Björkström och Thomas Fredriksson

STORSTHLM

Innehåll

Inledning 2
Bakgrund 2
Syftet med uppdraget och rapporten 3
Gemensamt angreppssätt 3
Del 1: Implementering av arbetssätt 4
Implementering av brottsförebyggande arbete i sex steg 4
Steg 1. Förankring och organisering 5
Steg 2. Riskkartläggning och analys 6
Steg 3. Rutiner och kontroll 7
Steg 4. Kompetens och utbildning 8
Steg 5. Samverkan och tillsyn 8
Steg 6. Uppföljning 9
Rekommendationer för kommande fas i verksamhetsutvecklingen 11
Del 2: Fördjupningar 13
Digital plattform för samverkan och händelsehantering 13
Kontroll av företag 14
Betydelsen av kontroll – att stämma i bäcken 15
Korrekt hantering av personuppgifter vid företagskontroll 15
Kända riskindikatorer att hålla uppsikt över 16
Metoder för screening och kontroll 18
Bakgrundskontroll av personal 24
Bakgrundskontroll av egen personal 24
Kontroll av personal hos motparten 25
Offentlig upphandling – för att förebygga organiserad brottslighet och oseriösa aktörer 26
Särskilda risker med offentlig upphandling i samhällsbyggnadssektorn 26
Tillvägagångssätt för att undvika oseriösa leverantörer inom LOU 26
Tillvägagångssätt för att ingripa under pågående kontrakt 27
Tydliga kontraktsvillkor för bra skydd 29
Avtalstexter och kommunicerad policy 30
1. Informativa policytexter för webb, formulär och utkast 30
2. Generella avtalsvillkor 31
3. Om LOU-specifika tillägg i upphandling 34
4. Särskilda texter för markanvisning, marköverlåtelse, arrende och andra markrelaterade avtal 35
Förvaltningsspecifika brott – de fyra delprojekten 38
Behov för implementering sammanfattat 38
Verksamhetsområde – Bygglov 41
Verksamhetsområde – Planering och exploatering 44
Verksamhetsområde – Miljötillsyn och avfall 48
Verksamhetsområde – Livsmedel, restaurang, alkohol och tobak 51

Inledning

Bakgrund

Brottsligheten inom samhällsbyggnadsprocessen har under senare år blivit mer komplex, systematisk och svårupptäckt. Samhällsbyggnadsförvaltningen verkar i skärningspunkten mellan stora ekonomiska värden, myndighetsutövning, markresurser och långsiktiga samhällsintressen. Det här gör sammantaget verksamhetsområdet särskilt attraktivt för aktörer som vill utnyttja kommunala processer, beslut och resurser för brottsliga syften.

Riskbilden är bred och omfattar bland annat bygglov, plan- och exploateringsverksamhet, markfrågor, miljö- och avfallstillsyn samt livsmedel, restaurang, alkohol och tobak. Inom dessa områden kan brottsliga upplägg ta sig uttryck i ekonomisk brottslighet, arbetslivskriminalitet, miljöbrott, otillbörlig påverkan, korruption, infiltration och andra former av otillåtet utnyttjande av kommunens processer och beslut. Brottsuppläggen är ofta sammansatta och föränderliga. De utvecklas löpande och kombinerar olika metoder beroende på verksamhet, kontrollmiljö och vilka sårbarheter som kan utnyttjas.

Det är särskilt viktigt att motverka den organiserade delen av brottsligheten. Organiserad brottslighet består inte enbart av enskilda lagöverträdelser, utan av aktörer som bygger upp affärsmodeller, relationer, strukturer och arbetssätt som utvecklas över tid. Det innebär att brottsliga upplägg kan bestå även när enskilda personer byts ut, lämnar verksamheten eller lagförs. För att motverka den här typen av brottslighet behöver kommunen därför uppmärksamma inte bara individer. Den behöver också identifiera de bolagsstrukturer, samarbetsmönster, arbetsmetoder och möjliggörande funktioner som gör verksamheten uthållig, lönsam och svår att bryta.

Tillvägagångssätten kan vara många och sammansatta. Det kan handla om bulvanupplägg, oseriösa företag, falska eller otydliga affärsupplägg, hot och otillbörlig påverkan mot tjänstepersoner samt korruption. Det kan också handla om infiltration via anställda eller om externa möjliggörare, såsom revisorer och banker. Sådana aktörer kan bidra till att dölja, legitimera eller underlätta brottsliga upplägg. Därmed uppstår en riskbild som inte enbart finns utanför kommunen, utan även i gränsytorna mellan offentlig verksamhet, näringsliv och andra aktörer.

Sårbarheten förstärks av att brottsupplägg ofta utnyttjar organisatoriska och geografiska gränser. Det som i en verksamhet framstår som en enskild avvikelse kan i ett större sammanhang vara en del av ett mer systematiskt upplägg. På motsvarande sätt kan en aktör vara föremål för oro, tillsyn eller misstankar i en kommun samtidigt som samma aktör uppfattas som legitim eller framgångsrik i en annan. Det här ställer höga krav på samordning, informationshantering och förmåga att se mönster över verksamhets- och kommungränser.

Mot denna bakgrund behöver det brottsförebyggande arbetet integreras i samhällsbyggnadsförvaltningens styrning, kontroll, tillsyn och beslutsfattande. Det kan inte betraktas som en sidofråga vid sidan av ordinarie uppdrag, utan behöver vara en del av det löpande arbetet med rättssäkerhet, kvalitet, effektivitet och skydd av kommunens funktioner och resurser.

Syftet med uppdraget och rapporten

Syftet med rapporten är att beskriva vad förebyggande, upptäckande och ingripande arbete mot organiserad brottslighet kan innebära inom en samhällsbyggnadsförvaltning. Rapporten redovisar förstärkta arbetssätt som kan införas eller vidareutvecklas inom ordinarie verksamhet för att minska sårbarheter, förbättra upptäckten av risker och stärka kommunens förmåga att agera när misstankar eller avvikelser uppstår.

Ett ytterligare syfte är att lyfta sådant som är gemensamt för många kommuner och där mer likformiga arbetssätt kan bidra till ökad förmåga både lokalt och gemensamt. När kommuner arbetar mer strukturerat och utifrån liknande principer förbättras förutsättningarna för erfarenhetsutbyte, gemensam lägesbild och operativ samverkan. Detta är särskilt viktigt när det gäller aktörer och upplägg som rör sig mellan olika verksamheter, processer och kommuner.

Rapporten syftar också till att tydliggöra att arbetet mot organiserad brottslighet behöver vara både träffsäkert och resurseffektivt. Kommunens resurser för granskning, tillsyn och uppföljning är begränsade samtidigt som riskbilden kan vara omfattande. Det är därför viktigt att arbeta smart och kunna rikta resurser till de ärenden, aktörer och processer där riskerna är störst. Det förutsätter fungerande system för riskindikationer, underrättelser och samlad bedömning, samt en förmåga att anpassa nivå på kontroll, granskning och tillsyn efter hur riskbilden utvecklas.

Gemensamt angreppssätt

Rapporten utgår från att en betydande del av förstärkningen bör ske inom befintliga funktioner, roller och arbetsformer. Många centrala åtgärder bygger på arbetssätt som redan finns i kommunal verksamhet, såsom granskning, dokumentation, tillsyn, platsbesök, dialog, uppföljning och intern samordning. Det handlar därmed inte enbart om att bygga upp nya strukturer, utan i hög grad om att använda befintliga verktyg mer systematiskt, riskbaserat och samordnat.

Samtidigt konstateras att ordinarie arbetssätt behöver kompletteras. För att möta problematiken krävs bättre metoder för riskidentifiering. Det behövs också bättre förutsättningar att samla, värdera och dela relevant information, starkare samordning mellan verksamheter samt utvecklad samverkan med andra kommuner och statliga myndigheter. Det finns även behov av digitala verktyg som kan stödja arbetet med riskindikationer, underrättelser, gemensam lägesbild och uppföljning.

En central utgångspunkt i rapporten är att kontroll, granskning och tillsyn bör kunna anpassas efter risk. Aktörer, ärenden och verksamheter med låg risk bör hanteras med grundläggande kontroll. Där riskindikatorerna är fler eller mer allvarliga bör fördjupad granskning, förstärkt tillsyn och mer samordnade insatser sättas in. Ett sådant förhållningssätt skapar bättre möjligheter att använda resurserna effektivt och samtidigt stärka kommunens förmåga att förebygga, upptäcka och motverka organiserad brottslighet inom samhällsbyggnadsområdet.

Rapportens utgångspunkt är således att ett mer systematiskt, riskbaserat och samordnat arbetssätt kan stärka samhällsbyggnadsförvaltningens motståndskraft mot brottsligt utnyttjande. Ambitionen är att bidra till ett praktiskt och hållbart stöd för kommuner som vill utveckla sin förmåga att möta såväl enskilda avvikelser som mer etablerade och organiserade brottsupplägg.

Del 1: Implementering av arbetssätt

Implementering av brottsförebyggande arbete i sex steg

För att samhällsbyggnadsförvaltningen ska kunna förebygga, upptäcka och motverka organiserad brottslighet krävs mer än enstaka kontrollinsatser eller reaktiva åtgärder. Brottsliga upplägg utnyttjar ofta gränsytor mellan myndighetsutövning, upphandling, avtal, markfrågor, tillsyn och genomförande. De drar också nytta av organisatoriska mellanrum, till exempel skillnader mellan verksamheter, mellan kommuner och mellan olika regelverk. Ett verkningsfullt arbete behöver därför vara systematiskt, riskbaserat och integrerat i ordinarie styrning och verksamhet.

Den sexstegsmodell som presenteras i det här kapitlet är utformad för att göra arbetet praktiskt genomförbart. Modellen bygger på rapportens samlade erfarenheter och utgår från de förutsättningar som behöver vara på plats för att arbetet ska bli långsiktigt hållbart. Dit hör tydligt ledningsstöd, en gemensam riskbild, fungerande rutiner, relevant kompetens, samverkan över organisatoriska gränser och en uppföljning som gör arbetet lärande över tid. En central utgångspunkt är att mycket kan byggas vidare på befintliga funktioner och arbetssätt, men att dessa behöver användas mer samordnat, mer konsekvent och med tydligare fokus på risker kopplade till organiserad brottslighet.

Arbetet behöver också utformas så att det inte blir ett separat sidospår vid sidan av förvaltningens ordinarie uppdrag. Det är i den löpande handläggningen, tillsynen, avtalsuppföljningen, upphandlingen, samverkan och ledningen som förmågan byggs upp. Det är också där kommunens motståndskraft i praktiken avgörs. Implementeringsprocessen behöver därför både stärka det förebyggande arbetet och skapa bättre förutsättningar att agera när avvikelser, misstänkta oegentligheter eller mer sammansatta brottsupplägg uppstår.

Att tänka och röra sig utanför boxen i det brottsförebyggande arbetet. Organiserad brottslighet är ofta anpassningsbar, strategisk och lärande. Kriminella aktörer analyserar hur myndigheter arbetar, vilka befogenheter de har och hur deras processer normalt ser ut. Därmed kan de i många fall också förutse hur en kommun eller tillsynsmyndighet sannolikt kommer att agera. Samtidigt måste en förvaltning alltid arbeta inom ramen för lagstiftning, rättssäkerhet och förvaltningsrättsliga principer. Det kan skapa ett övertag för aktörer som systematiskt försöker utnyttja regelverk, fasta rutiner och organisatoriska gränser.

Mot beskriven bakgrund behöver förvaltningar ibland tänka mer strategiskt och kreativt inom lagens ramar, men utanför invanda rutiner. Det kan exempelvis handla om att arbeta mer noggrant med kontroller och prövningar, ta den tid som regelverken medger för utredning och kompletteringar eller använda olika regelverk parallellt för att få en mer heltäckande prövning av en aktör eller verksamhet. Även avtalsvillkor, uppföljning, företagskontroller och samverkan med andra myndigheter kan användas för att öka kraven på seriositet och minska möjligheterna att utnyttja kommunen.

Syftet är inte att kringgå lagar eller att försvåra för seriösa aktörer. Syftet är att använda de verktyg som redan finns på ett genomtänkt, uthålligt och strategiskt sätt. Genom ett sådant arbetssätt kan kommunen göra det betydligt svårare för oseriösa eller kriminella aktörer att utnyttja samhällsbyggnadsprocessen.

Samtidigt behöver det finnas mod att vidga rutiner där det är motiverat, i syfte att skapa flexibilitet och handlingskraft. Annars finns en risk att brottsliga aktörer fortsätter att verka just i de luckor som alltför fasta arbetssätt och formella gränsdragningar kan skapa. Ett strategiskt brottsförebyggande arbete kräver därför både rättssäkerhet och förmåga att tänka längre än det mest invanda arbetssättet.

Steg 1. Förankring och organisering

Det första steget handlar om att skapa tydlig förankring, mandat och organisatoriska förutsättningar. Arbetet mot organiserad brottslighet inom samhällsbyggnadsområdet kan inte vila på enskilda medarbetares initiativ eller på tillfälliga projektformer. Det behöver vara ett tydligt ledningsuppdrag, förankrat i både förvaltningsledning och politisk nivå, och det behöver vara tillräckligt integrerat i verksamheten för att få faktisk betydelse i vardagen.

Ett ledningsbeslut behöver därför slå fast att arbetet är prioriterat, hur det ska integreras i ordinarie styrning och vilka mål som ska uppnås. Beslutet bör omfatta ansvarsfördelning, resurser, former för samverkan samt hur arbetet ska följas upp. Det är särskilt viktigt eftersom arbetet ofta rör känsliga frågor där medarbetare kan möta påtryckningar, otillbörlig påverkan eller andra situationer som kräver tydligt stöd från organisationen. Medarbetare behöver veta att det finns mandat att agera när riskindikatorer uppstår, även innan hela bilden är klar.

I det här steget behöver det också tydliggöras att arbetet inte enbart är en fråga för en särskilt utsedd funktion eller för en avgränsad grupp specialister. Det behöver genomsyra ledning, styrning och praktisk verksamhet. Chefer behöver förstå sitt ansvar för prioritering, stöd och uppföljning. Handläggare och tillsynspersonal behöver veta vad som förväntas av dem i fråga om uppmärksamhet, dokumentation och rapportering. Stödjande funktioner som upphandling, juridik, HR, säkerhet och ekonomi behöver kunna bidra i de delar där deras kompetens är avgörande. För att det här ska fungera krävs att roller, kontaktvägar och ansvar blir tydliga redan från början.

Det är också viktigt att etablera former för intern samordning. I många kommuner uppstår annars ett glapp mellan strategiskt arbete och operativ verklighet. En samordnande funktion kan därför behövas för att hålla ihop riskbild, metodutveckling, utbildningsinsatser, erfarenhetsåterföring och samverkan inom kommunen och med externa aktörer. Funktionen behöver inte nödvändigtvis vara stor, men den behöver vara tydligt utsedd och ha ett reellt uppdrag.

Förankringen behöver vidare omfatta hur arbetet ska kommuniceras internt. Det måste vara klart varför arbetet bedrivs, vad det syftar till och hur det förhåller sig till kommunens ordinarie uppdrag. Det brottsförebyggande perspektivet får inte uppfattas som något vid sidan av rättssäker handläggning, service eller tillsyn. Tvärtom är det ett sätt att värna likabehandling, tillit och fungerande samhällsbyggnadsprocesser. En god intern förankring minskar risken för osäkerhet, olika tillämpning och personberoende.

Det är även viktigt att den politiska nivån får en tillräcklig förståelse för riskbilden och för de prioriteringar som kan behövas. Samhällsbyggnadsområdet omfattar stora ekonomiska värden, långsiktiga mark- och planfrågor och myndighetsutövning som kan få betydande konsekvenser. När arbetet mot organiserad brottslighet är väl förankrat politiskt ökar uthålligheten, tydligheten och förmågan att stå fast vid nödvändiga åtgärder även när de är resurskrävande eller möter motstånd.

För fördjupning om organisatoriska förstärkningar, samordning, kompetens, tillsyn och andra övergripande utvecklingsbehov, se del 2, *Behov för implementering sammanfattat* med start på s. 38.

Steg 2. Riskkartläggning och analys

Det andra steget handlar om att skapa en gemensam och systematisk förståelse för var riskerna finns, hur de ser ut och hur de förändras över tid. Utan en genomarbetad riskbild kan arbetet bli alltför generellt, alltför personberoende eller alltför reaktivt. Riskanalysen behöver därför utgå från förvaltningens egna processer och kontaktytor, till exempel bygglov, planering, exploatering, upphandling, markaffärer, tillsyn och avtal.

Ett viktigt arbetssätt är att utgå från konkreta typfall och återkommande brottsupplägg. Genom att analysera hur oseriösa eller kriminella aktörer kan agera i olika skeden av en process blir det lättare att identifiera sårbarheter, prioritera kontroller och utveckla relevanta åtgärder. Riskchecklistor och kända riskindikatorer kan fungera som stöd, men de behöver användas med omdöme och anpassas till respektive verksamhetsområde.

En central del i steget är att skapa och upprätthålla en gemensam lägesbild. Organiserad brottslighet rör sig mellan verksamheter och mellan kommuner. Det som i ett enskilt ärende framstår som en avvikelse kan i ett större perspektiv vara en del av ett återkommande mönster. För att upptäcka sådana samband krävs strukturerad rapportering, fungerande informationsvägar och former för att sammanställa, analysera och dela riskinformation.

Exempel på metoder för att skapa och upprätthålla en gemensam lägesbild är regelbundna samverkansmöten mellan berörda verksamheter och förvaltningar, strukturerad rapportering och flaggning inom förvaltningen, mellan förvaltningar och mellan kommuner, interkommunala samverkansforum såsom miljösamverkan, gemensamma digitala plattformar eller databaser för informationsdelning samt

samverkan med externa myndigheter, exempelvis Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Arbetsmiljöverket.

Det är viktigt att riskkartläggningen inte stannar vid en initial analys. Riskbilden behöver hållas levande genom återkommande avstämningar, erfarenhetsåterföring och omprövning. Nya upplägg uppstår, tidigare mönster förändras och aktörer kan byta namn, struktur eller verksamhetsform. En uppdaterad lägesbild är därför en förutsättning för att kontrollinsatser och resurser ska riktas rätt.

För fördjupning om strukturerad informationsdelning och digitalt stöd för rapportering, analys och gemensam lägesbild, se del 2, *Digital plattform för samverkan och händelsehantering* med start på s. 13. För verksamhetsspecifika riskmiljöer och brottsupplägg, se de fyra delprojekten i del 2, s. 38–55.

Steg 3. Rutiner och kontroll

Det tredje steget handlar om att omsätta riskbilden i konkret handling. Först när riskmedvetenheten byggs in i rutiner, kontroller, dokumentation och uppföljning får den verklig betydelse i det dagliga arbetet. Målet är att göra arbetet praktiskt tillämpbart och rättssäkert, så att medarbetare vet vad de ska vara uppmärksamma på, hur observationer ska dokumenteras och vilka åtgärder som kan bli aktuella.

Arbetet behöver därför innehålla tydliga röda flaggor, spårbar dokumentation och fastställda åtgärdskedjor. Röda flaggor bör här förstås som strukturerade varningssignaler som används för att uppmärksamma andra på avvikelser, riskindikatorer eller omständigheter som behöver bedömas närmare. De ska alltså inte bara fungera som ett internt stöd för den enskilde handläggaren. De ska också signalera till andra delar av organisationen att ett ärende kan kräva fördjupad kontroll, samordning eller annan hantering. Det ska vara tydligt vad som ska göras när en sådan signal uppstår, vem som ska informeras, vilka kontroller som ska genomföras och när ett ärende ska föras vidare till annan funktion eller extern myndighet.

Rutinerna behöver också omfatta interna risker, såsom jäv, korruption, möjliggörare och otillbörlig påverkan. Sådana signaler måste kunna rapporteras genom trygga och kända kanaler. Här är det viktigt att också tydligt knyta an till kommunens visselblåsarfunktion eller motsvarande ordning för visselblåsning. Medarbetare behöver veta när sådan rapportering är aktuell, hur den går till och vilket skydd som finns. Visselblåsning är inte ett separat spår vid sidan av det brottsförebyggande arbetet, utan en viktig del av kommunens förmåga att fånga upp interna missförhållanden och risker som annars kan bli svåra att upptäcka.

Särskilt viktigt är att rutinerna omfattar både upphandling och andra avtalsrelationer. Risker kan uppstå både före och efter det att ett avtal har ingåtts. Kommunen behöver därför kombinera leverantörs- och företagskontroller inför beslut med tydliga avtalsvillkor, löpande uppföljning och möjlighet att agera om förhållandena förändras under avtalstiden. Det gäller inte bara LOU-upphandlingar, utan även markanvisningar, marköverlåtelser, arrenden, exploateringsavtal och andra avtal där kommunen behöver säkerställa seriositet, transparens och handlingsutrymme över tid.

Det är också viktigt att rutinerna gör skillnad mellan grundläggande kontroller som bör ske löpande och fördjupade kontroller som bör användas vid särskilda riskindikatorer. På så sätt blir arbetet både mer proportionerligt och mer effektivt. Seriösa aktörer ska

kunna möta tydliga och förutsebara krav, medan resurserna koncentreras där riskerna är störst eller där avvikelser behöver undersökas närmare.

För fördjupning om offentlig upphandling och hur oseriösa aktörer kan förebyggas eller hanteras under pågående kontrakt, se del 2, *Offentlig upphandling – att förebygga organiserad brottslighet och oseriösa aktörer* samt tillhörande avsnitt med start på s. 26. För exempel på avtalstexter, policyformuleringar och avtalsvillkor i upphandling, markanvisning, marköverlåtelse, arrende och andra avtal, se del 2, *Avtalstexter och kommunicerad policy* med start på s. 30. För kontroll av företag och företrädare, inklusive riskindikatorer, personuppgiftshantering samt metoder för screening och kontroll, se del 2, *Kontroll av företag* med start på s. 14.

Steg 4. Kompetens och utbildning

Det fjärde steget handlar om att säkerställa att organisationen har den kunskap som krävs för att använda rutinerna på rätt sätt. Kunskap om regelverk är viktigt men inte tillräckligt. Medarbetare och chefer behöver också förstå hur brottsupplägg faktiskt kan se ut i praktiken, vilka varningssignaler som kan uppstå tidigt och hur dessa ska hanteras inom ramen för förvaltningens uppdrag.

Utbildningsinsatserna bör därför vara återkommande, verksamhetsnära och kopplade till faktiska arbetsprocesser. De bör omfatta exempelvis arbetslivskriminalitet, otillbörlig påverkan, penningtvätt, dokumentation, samverkan, företagskontroller och rättssäker hantering av information. Även chefer behöver utbildas, eftersom ett aktivt brottsförebyggande arbete kräver att bedömningar, prioriteringar och stöd ges på ett enhetligt och tryggt sätt i organisationen.

Särskilt värdefullt är typfallsbaserat lärande. När medarbetare får arbeta med realistiska exempel från bygglov, planering och exploatering, miljötillsyn och avfall samt livsmedel, restaurang, alkohol och tobak blir det lättare att omsätta teori i praktik och att skapa samsyn mellan olika funktioner. Det stärker också förmågan att identifiera hur olika delar av kommunen kan möta samma aktör eller samma upplägg från olika utgångspunkter.

Kompetensutvecklingen behöver dessutom vara långsiktig. Det räcker inte med enstaka utbildningstillfällen. Nya medarbetare behöver introduceras, ny kunskap behöver tas om hand och erfarenheter från inträffade ärenden behöver återföras till organisationen. På så sätt blir utbildning inte bara kunskapsöverföring, utan en del av förvaltningens fortlöpande verksamhetsutveckling.

För fördjupning om företagskontroller och personuppgiftsfrågor, se del 2, s. 14–25. För bakgrundskontroll av egen personal och av personal hos motparten, se del 2, s. 24–25. Verksamhetsspecifika exempel och typfall finns i del 2, s. 38–55.

Steg 5. Samverkan och tillsyn

Det femte steget handlar om att organisera det arbete som måste ske tillsammans med andra. Organiserad brottslighet är sällan begränsad till ett enskilt ärende, en enda verksamhet eller en enda kommun. Därför behöver kommunen arbeta på ett sätt som både tar till vara de egna verktygen och skapar fungerande samverkan med andra berörda aktörer.

Kommunens tillsynsbefogenheter är i sig ett av de viktigaste brottsförebyggande verktygen. Genom tillsyn enligt plan- och bygglagen, miljöbalken och livsmedels-,

alkohol- och tobakslagstiftningen kan kommunen både upptäcka oegentligheter och göra det svårare för oseriösa aktörer att verka ostört. En aktiv och riskbaserad tillsyn stärker också kommunens samlade lägesbild, eftersom den ger konkret information om verksamheter, aktörer och avvikelser.

Störst effekt uppnås ofta när tillsyn och kontroll samordnas. Samordnad tillsyn kan ske genom gemensamma insatser på plats där flera funktioner eller myndigheter deltar samtidigt. Den behöver också omfatta ett löpande arbetssätt där berörda aktörer delar information om avvikelser, misstänkta brott och andra omständigheter som kan vara relevanta för någon annan att följa upp, även över gränser för formellt ansvar och lagrum. En sådan kultur av aktiv återkoppling och ansvarstagande är ofta avgörande för att en samlad kontrollkedja ska fungera i praktiken.

Samordnad tillsyn och samverkan bör särskilt utvecklas mellan kommunen och aktörer som Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket, Arbetslivskriminalitetscenter, räddningstjänsten och Arbetsmiljöverket. I sammanhanget kan också Rättvist byggande lyftas fram som en viktig samlande kraft för styrning, expertis, tillsyn och informationsdelning. Genom sådana strukturer ökar möjligheten att förena olika perspektiv och befogenheter, vilket är särskilt viktigt när brottsupplägg korsar flera regelverk eller verksamhetsområden.

Komplexiteten kan exemplifieras med arbetslivskriminalitet och avfall. Inom arbetslivskriminalitet kan kommunen, exempelvis vid platsbesök, upptäcka signaler om oskäliga arbetsvillkor, oklara entreprenadkedjor eller andra missförhållanden. Det är dock ofta en annan myndighet som bäst kan ingripa rättsligt eller operativt. På motsvarande sätt kan avfallsrelaterade oegentligheter upptäckas genom avvikande transporter, märkliga materialflöden eller bristfällig dokumentation. Själva tillsyns- eller brottsbekämpande åtgärden kan däremot behöva vidtas av en annan funktion eller myndighet. I båda fallen är det avgörande att signaler inte stannar där de först upptäcks, utan förs vidare snabbt och strukturerat.

Det är också viktigt att utveckla interkommunal samverkan. Oseriösa eller kriminella aktörer kan vara kända i en kommun men fortsätta få uppdrag, tillstånd eller erkännande i en annan. När kommuner systematiskt delar relevanta erfarenheter och observationer stärks både den gemensamma lägesbilden och den praktiska handlingsförmågan.

För praktiska riskbilder och åtgärder inom olika verksamhetsområden, se del 2, s. 38–55. Behovet av samordnad tillsyn, interkommunal samverkan och strategiska partnerskap lyfts också i del 2, *Behov för implementering sammanfattat* med start på s. 38.

Steg 6. Uppföljning

Det sjätte steget handlar om att göra arbetet uthålligt, systematiskt och lärande. Om implementeringen ska få verklig effekt behöver förvaltningen följa upp både vad som görs och vad det leder till. Annars finns en risk att arbetet tappar fart, blir personberoende eller fastnar i rutiner som inte längre svarar mot den faktiska riskbilden.

Det handlar i grunden inte om att räkna aktiviteter. Det viktiga är att reflektera, lära och förbättra. Uppföljningen ska hjälpa förvaltningen att förstå om arbetet riktas mot de reella riskerna, om resurserna används där de gör störst nytta och om arbetssätten

faktiskt stärker förmågan att förebygga, upptäcka och agera. Den ska också hjälpa organisationen att skilja mellan sådant som kräver skärpt kontroll och sådant som fungerar väl och bör få fortsätta fungera ostört.

Uppföljningen bör därför omfatta både aktivitet och effekt, med tydlig tyngdpunkt på kvalitet, lärande och styrning. Det handlar inte bara om hur många kontroller, tillsyner eller samordnade insatser som har genomförts. Det handlar också om huruvida signaler fångas upp tidigare, om rätt funktioner involveras, om rutiner används enhetligt och om åtgärderna leder till bättre träffsäkerhet i arbetet. Återkoppling bör ske regelbundet till ledning och nämnd, så att arbetet blir en del av den ordinarie styrningen.

En årlig utvärdering bör användas för att justera riskbild, prioriteringar, rutiner och utbildningsbehov. Riskchecklistor behöver uppdateras, nya typfall behöver fångas upp och erfarenheter från tillsyn, samverkan, företagskontroller och avtalsuppföljning behöver omsättas i förbättrade arbetssätt. På så sätt sluts årscykeln: från förankring och riskanalys till operativt arbete, uppföljning och ny prioritering.

Rekommendationer för kommande fas i verksamhetsutvecklingen

Lärdomar från det gångna året visar att mycket av arbetet mot organiserad brottslighet kan stärkas inom ramen för befintliga arbetssätt, rutiner och samverkansformer. Samtidigt finns det vissa delar som behöver särskilda beslut, gemensamma prioriteringar och i vissa fall även avtal eller licenser för att kunna utvecklas fullt ut.

Utifrån årets studier, workshops och delprojekt bedöms följande insatser vara särskilt viktiga i nästa fas. Var och en kan ge tydlig nytta, men värdet blir större om de utvecklas samordnat. Tillsammans kan de bidra till en mer sammanhållen, praktiskt användbar och långsiktigt hållbar struktur för att förebygga, upptäcka och motverka organiserad brottslighet inom samhällsbyggnadsområdet.

1. **Gemensam digital plattform för samverkan**

Ett prioriterat utvecklingsområde är en gemensam eller samordnad digital plattform för samverkan, rapportering och händelsehantering. Inom projektet har plattformen *Standas,* som fortfarande är under utveckling, identifierats som särskilt intressant för ändamålet. Standas utvecklas för att i en sammanhållen struktur kunna hantera flera delar av ett misstänkt eller pågående ärende. I plattformen hanteras tidiga signaler och flaggning till dokumentation, analys och fortsatt hantering.

Det som gör verktyget särskilt intressant är att det i nuläget saknas andra färdiga lösningar som är utvecklade specifikt för syftet. Om flera kommuner använder samma plattform skapas också bättre möjligheter till gemensam utveckling, ökad samsyn och i förlängningen även samverkan över kommungränser.

2. **Gemensamt verktyg för företagskontroll**

Det finns ett tydligt behov av ett gemensamt eller samordnat verktyg för digital kontroll av företag. Av de tjänster som har studerats framstår Betalkontroll som särskilt relevant för samhällsbyggnadsförvaltningens behov. Verktyget samlar information från flera källor och kan effektivt ge ett mer samlat underlag för att bedöma seriositet, upptäcka avvikelser och identifiera behov av fördjupad kontroll. Även här kan ett gemensamt verktyg ge gemensamt lärande samtidigt som det skapas möjlighet att påverka den tekniska utvecklingen i önskad riktning.

På sikt finns möjlighet att koppla ett sådant kontrollverktyg till en gemensam ärendeplattform. Det skulle ge ett mer sammanhållet arbetssätt där kontroll, dokumentation och uppföljning stärker varandra.

3. **Gemensam AI för stöd och vägledning**

Det finns goda möjligheter att utveckla en gemensam AI för dialog, stöd och förslag. Ett sådant stöd kan hjälpa användare att komma framåt där rutinerna inte räcker hela vägen. Det är samtidigt ett sätt att omsätta vår hittills samlade kunskap i praktiskt arbete.

Storsthlm har redan de licenser och den kompetens som krävs för att kunna påbörja ett sådant arbete. Det innebär att ett gemensamt stöd skulle kunna göras tillgängligt för

förvaltningen utan extra kostnad och samtidigt bidra till mer enhetliga och kunskapsbaserade arbetssätt.

4. Utbildning i samordnad tillsyn

Behovet av utbildning i samordnad tillsyn, med utgångspunkt i arbetssätt som utvecklats i Södertälje, Botkyrka och Huddinge, har lyfts tydligt i delprojekten. En gemensam utbildningsinsats kan ge praktiskt metodstöd, stärka den operativa förmågan och skapa större trygghet i hur tillsyn kan genomföras tillsammans med andra aktörer.

En sådan utbildning kan samtidigt fungera som grund för mer långsiktiga samverkansstrukturer mellan kommuner och berörda myndigheter. Den blir därmed inte bara en utbildningsinsats, utan också ett sätt att bygga gemensamma arbetssätt och varaktiga kontakter.

5. Strategiska partnerskap

I nästa fas finns också behov av mer strukturerade och långsiktiga partnerskap med externa aktörer. Särskilt viktiga bedöms Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Rättvist byggande vara.

Sådana partnerskap kan stärka lägesbilden, förbättra kontaktvägarna och ge tillgång till specialistkompetens som enskilda kommuner har svårt att bygga upp själva. Rättvist byggande är särskilt viktigt som samlande kraft för styrning, expertis, tillsyn och informationsdelning gällande arbetslivskriminalitet inom bygg- och anläggningsområdet.

6. Kontinuerlig omvärldsbevakning och dialog

Riskbilden förändras löpande och arbetet behöver därför regelbundet tillföras ny kunskap, nya exempel och aktuella erfarenheter. Aktörer som Polisen, Ekobrottsmyndigheten, AKC, Rättvist byggande och NOA: s grupp för avfallsrelaterad brottslighet kan bjudas in med jämna mellanrum.

Del 2: Fördjupningar

Digital plattform för samverkan och händelsehantering

Arbetet med att motverka organiserad brottslighet i kommunal verksamhet har visat ett tydligt behov av bättre strukturer för informationsdelning och samordning. Viktiga signaler om oegentligheter uppstår ofta i olika delar av organisationen, exempelvis inom tillsyn, upphandling, plan- och byggprocesser eller andra verksamheter med kontakt med företag och enskilda aktörer. Informationen är dock ofta fragmenterad och spridd mellan enheter och individer. Den kan hanteras via informella kontakter, möten eller e-post, vilket gör det svårt att skapa en samlad lägesbild eller säkerställa att rätt funktioner får kännedom om uppgifterna i tid.

Inom samhällsbyggnadsområdet blir problematiken särskilt tydlig. Organiserad brottslighet utnyttjar ofta organisatoriska gränser – både mellan förvaltningar inom en kommun och mellan olika kommuner. I Stockholms län finns exempel där ett företag varit känt för oegentligheter i en kommun samtidigt som samma företag i en annan kommun uppmärksammats som ett framgångsrikt företag. Det här illustrerar hur bristande informationsdelning kan göra det svårt att få en samlad bild av risker kopplade till företag och verksamheter.

Sammantaget innebär det här att kunskap riskerar att stanna hos enskilda handläggare, att mönster och samband upptäcks för sent och att uppföljningen av vidtagna åtgärder blir svår. Det finns därför ett behov av strukturerade system för att samla, analysera och hantera information om misstänkta oegentligheter och brottsupplägg.

I dag finns ännu ingen etablerad kommersiell produkt som fullt ut är utvecklad för ändamålet i kommunal verksamhet. Samtidigt finns exempel på kommuner som har utvecklat egna lösningar. Huddinge kommun har exempelvis byggt den interna digitala funktionen ROP för att rapportera och hantera så kallade “röda flaggor” inom den egna organisationen. Verktyget syftar till att fånga upp tidiga signaler om oegentligheter och skapa bättre intern samordning.

Mot beskriven bakgrund har vi identifierat ett digitalt verktyg som är under utveckling och som bygger vidare på erfarenheter från bland annat Huddinge kommun. Den kommande lösningen är utformad som en gemensam digital plattform där kommunala verksamheter kan rapportera och hantera misstänkta avvikelser och oegentligheter i ett strukturerat ärendeflöde – från första rapportering till analys, åtgärdsplanering och avslut av ärendet.

Rapportering sker genom ett guidat formulär där användaren beskriver händelsen och kan bifoga exempelvis bilder eller platsinformation. Ärendet får ett ärendenummer och kan följas av rapportören, samtidigt som kommunikationen mellan rapportör och mottagande funktion sker inom systemet. För mottagande funktioner fungerar plattformen även som ett analys- och beslutsstöd genom att sammanställa information, identifiera liknande rapporter och synliggöra mönster över tid och geografiska områden.

På strategisk nivå kan systemet bidra till kommunens lägesbild genom att identifiera återkommande problem, nya brottsupplägg och geografiska koncentrationer av risker. Plattformen kan även göra det möjligt att jämföra lägesbilder mellan kommuner och därmed upptäcka brottsliga upplägg som rör sig över kommungränser.

En central fråga i utvecklingen av digitala system är hur känslig information ska delas. I skrivande stund finns ännu inte fullt etablerade gränsdragningar för informationsdelning mellan funktioner och kommuner. Tekniken utvecklas därför för att kunna anpassas till sekretessregler och framtida rättsliga förtydliganden, samtidigt som systemets funktion och syfte – att möjliggöra effektiv informationsdelning – ska kunna upprätthållas.

Sammantaget kan den här typen av digital plattform bidra till att strukturera förvaltningens arbete mot organiserad brottslighet genom att samla information, skapa spårbara arbetsflöden och ge bättre underlag för analys, samordning och åtgärder.

Kontroll av företag

Kommunernas samhällsbyggnadsförvaltningar har omfattande och återkommande kontakter med företag. Det gäller bland annat marköverlåtelser, exploateringsavtal, detaljplaner, bygglov, tillsyn, upphandling, arrenden samt förhyrning och upplåtelse av lokaler. I processerna uppstår affärsförbindelser som ofta är långvariga, ekonomiskt betydande och strategiskt viktiga för kommunens utveckling.

Samhällsbyggnadskontoret har sedan tillämpningen av bakgrundskontroller vid markaffärer sett färre förfrågningar från oseriösa aktörer och fler förfrågningar från etablerade företag, både stora och små. En teori är att oseriösa företag helt enkelt inte vill bli granskade. (Södertälje, PAX-rapport, 2022-10-05)

Samtidigt är företag en central struktur för organiserad brottslighet. Genom bolag kan medel genereras, omsättas och integreras i den legala ekonomin. Verksamheter inom mark- och anläggning, byggnation, avfallshantering samt arbetskraftsintensiva tjänster med låga inträdesbarriärer är branscher som i flera myndighetsrapporter pekas ut som särskilt utsatta. Utpekade områden ligger nära samhällsbyggnadsförvaltningens kärnverksamhet, vilket innebär att riskexponeringen är påtaglig.

Organiserad brottslighet mot kommuner uppmärksammas ofta i samband med utbetalningar. Ersättning till leverantörer, entreprenörer och bidragsmottagare är tydliga riskpunkter där incitamenten för oegentligheter är starka. Att ha kontroll i dessa led är grundläggande.

Samtidigt finns upplägg där vinsten ligger längre fram i kedjan. Det kan handla om att genom påverkan, vilseledande uppgifter eller strategiska förvärv skapa framtida fördelar – exempelvis tillgång till mark, förändrade planförhållanden eller nyttjande av en fastighet med särskilda värden. När risken inte är direkt kopplad till en utbetalning blir det desto viktigare att noggrant pröva vilka aktörer kommunen ingår avtal eller andra långsiktiga relationer med.

Mot bakgrunden är det nödvändigt att kommunen har kunskap, strukturerade arbetssätt och ändamålsenliga verktyg för att kunna granska företag och vid behov genomföra fördjupade kontroller. Insatsernas omfattning bör anpassas efter situation, ärendets art och utifrån vilken fas processen är i. En inledande dialog i ett planärende ställer andra krav än en upphandling, ett markanvisningsavtal eller ett långsiktigt arrende.

Arbetet måste samtidigt präglas av proportionalitet. Resurser ska användas effektivt och företags legitima intressen samt den personliga integriteten ska respekteras. Det förutsätter att förvaltningen arbetar systematiskt och kunskapsbaserat – med förmåga att avgöra när en rutinmässig kontroll är tillräcklig och när det finns skäl att gå vidare med en mer fördjupad analys.

Kunskapsutvecklingen inom området är snabb. Under senare år har ett stort antal rapporter och initiativ tagits fram om organiserad brottslighet med kommuner och andra offentliga aktörer som måltavla. Regeringen har tillsatt utredningar, skärpt lagstiftning och gett myndigheter nya uppdrag. Ambitionen i det här kapitlet är inte att ge en heltäckande genomgång av samtliga initiativ. I stället fokuseras det som är praktiskt relevant i den operativa kommunala vardagen här och nu – och som med stor sannolikhet kommer att vara betydelsefullt även framöver.

I det här kapitlet presenteras därför konkreta verktyg, arbetssätt och samverkansmiljöer som redan används eller kan användas i kommunal verksamhet. Särskild tonvikt läggs vid hur information kan inhämtas, analyseras och – där det är rättsligt möjligt – delas. Avsikten är att skapa en stabil grund för fortsatt utveckling, med särskilt beaktande av samhällsbyggnadsförvaltningens behov och riskbild.

Betydelsen av kontroll – att stämma i bäcken

Ekonomisk och organiserad brottslighet med kommuner som måltavla är ofta svår att upptäcka i ett tidigt skede. När oegentligheter väl identifieras kan det ta lång tid att avbryta upplägg, häva avtal och i förekommande fall nå lagföring. Det förebyggande arbetet är därför särskilt effektivt.

Företag och företrädare lämnar omfattande administrativa och ekonomiska spår. Uppgifter om historik, styrelseförändringar, betalningsanmärkningar, skatteförhållanden och tidigare engagemang är i många fall tillgängliga och relativt enkla att kontrollera. En stabil och långvarig historik utan negativa avvikelser är ingen garanti, men utgör en viktig indikator på seriositet. Omvänt bör kort verksamhetstid, återkommande förändringar eller andra avvikande mönster föranleda en fördjupad analys innan avtal ingås.

Kontrollen bör inte upphöra när avtalet är undertecknat. Löpande uppföljning av leverantörer, exploatörer och andra samarbetspartners är central, särskilt vid längre avtal. Förändringar i ägarbild, styrelse, firmateckning eller ekonomisk ställning behöver inte innebära risk, men de är välkända inslag i oseriösa upplägg. Sådana förändringar bör därför alltid uppmärksammas och bedömas i sitt sammanhang. En belastad historik eller tveksamma personkopplingar är inte alltid tillräckligt för uteslutning, men kan utgöra skäl för fördjupad kontroll och tätare uppföljning.

Korrekt hantering av personuppgifter vid företagskontroll

Vid kontroll av företag aktualiseras ofta uppgifter om enskilda företrädare. Personuppgifter är i många fall relevanta för att bedöma seriositet, ägarförhållanden och riskbild, särskilt i sammanhang där organiserad brottslighet kan förekomma. Det är tillåtet att ta del av och analysera sådan information inom ramen för kommunens uppdrag.

Avgörande är dock hur uppgifterna hanteras och om de sparas. Personuppgifter får behandlas och dokumenteras när det finns en rättslig grund, exempelvis för att fullgöra en rättslig förpliktelse, utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i

myndighetsutövning. Uppgifter som inte är nödvändiga för ett konkret ärende eller beslut ska som huvudregel inte lagras. Samtycke kan i vissa fall vara en grund, men är i myndighetsutövning ofta olämpligt att luta sig mot.

Ett säkert arbetssätt är därför att i inledande kontroller ta del av tillgänglig information, analysera mönster och dokumentera slutsatser utan att i onödan spara uppgifter som direkt pekar ut individer. Om uppgifterna senare får betydelse i ett formellt ärende – exempelvis vid anbudsutvärdering, avtalsingående eller beslut om uteslutning – kan det finnas både rättslig och saklig grund att dokumentera dem som en del av ärendehandlingen.

Ett genomtänkt och konsekvent arbetssätt minskar risken för integritetsintrång och stärker samtidigt kommunens förmåga att agera när det finns sakliga skäl.

Kända riskindikatorer att hålla uppsikt över

Ekobrottsmyndigheten (EBM) är den myndighet som har längst erfarenhet av att utreda ekonomisk brottslighet. Med utgångspunkt i kunskap har myndigheten tagit fram en checklista med identifierbara riskindikatorer. Den kan användas som stöd både inför upphandling och vid uppföljning av pågående avtal och ramavtal.

Många av indikatorerna kan kontrolleras genom öppna och tillgängliga register. Samtliga kan även användas i manuell granskning, exempelvis genom kompletterande frågor eller dialog med företagets företrädare. I checklistan används begreppet företag som samlingsnamn för aktiebolag, handelsbolag, enskild firma, förening eller annan organisationsform.

Vissa indikatorer är särskilt viktiga att uppmärksamma. Om avvikelser identifieras bör kontrollen fördjupas och följas upp strukturerat. En enskild varningssignal innebär inte i sig att en aktör är oseriös. Däremot ökar risken ju fler indikatorer som förekommer sammantaget. Checklistan är därför ett stöd för en samlad bedömning och för att avgöra om det finns skäl att gå vidare med affären, meddela tillstånd eller vidta andra åtgärder.

Sammanfattat och till viss del ändrat från Ekobrottsmyndighetens version daterad februari 2026:

Företaget

- Företaget saknar korrekt registrering eller har oklar status (konkurs, likvidation, rekonstruktion eller vilande).
- Uppgifter om verksamhet, adress eller kontaktperson är svåra att verifiera eller är motsägelsefulla.
- Namn, verksamhetsinriktning (SNI) eller organisationsuppgifter har nyligen ändrats, särskilt inför affär med kommunen.
- Företaget förekommer på varningslistor, i domar eller i myndighetsbeslut av ingripande karaktär.
- Ekonomiska avvikelser förekommer, såsom skatteskulder, ärenden hos Kronofogden, låg kreditvärdighet, kraftiga förändringar i omsättning eller nyckeltal, låg soliditet eller låg likviditet.
- Företaget är inte registrerat för F-skatt, moms eller arbetsgivaravgifter.
- Redovisningen stämmer inte överens med uppgiven verksamhet (till exempel låg personalredovisning i personalintensiv bransch eller 0 kronor i arbetsgivaravgifter under en längre period).

Företrädare

- Det är svårt att komma i kontakt med företrädare eller företaget företräds av andra personer än registrerade och behöriga företrädare.
- Företrädare är dömda för relevant brottslighet eller har näringsförbud.
- Företrädare har skatteskulder, har varit i personlig konkurs eller har återkommande ärenden hos Kronofogden.
- Företrädare har varit involverade i flera konkurser eller i bolag inom riskbranscher.
- Oklara roller förekommer: bolaget företräds av annan än registrerad behörig person eller fullmaktsförhållanden är otydliga.
- Företrädare uppvisar bristande kännedom om verksamheten.
- Adressförhållanden eller folkbokföringsuppgifter avviker på ett sätt som försvårar insyn.
- Företrädare har bytt namn.
- Företrädare har förekommit i oseriösa sammanhang, exempelvis genom ingripande myndighetsbeslut avseende annan verksamhet som de bedrivit.

Styrelse och bolagsstyrning

- Företaget har haft täta styrelse- eller ägarförändringar, särskilt i nära anslutning till upphandling eller avtal.
- Det finns återkallade eller pågående registreringsärenden hos Bolagsverket.
- Det förekommer generalfullmakt eller särskild delgivningsbar person utan tydlig förklaring.
- Företaget har firmatecknare med generalfullmakt.
- Styrelsen har inte beviljats ansvarsfrihet.

Revision och redovisning

- Årsredovisning saknas, är uppenbart bristfällig eller har lämnats in sent.
- Revisionsberättelsen innehåller anmärkningar.
- Revisor saknas eller har lämnat sitt uppdrag i förtid.
- Resultat- och balansräkningen innehåller tydliga avvikelser eller orimligheter.

Den checklista som är underlag i rapporten studerades februari 2026:
https://www.ekobrottsmyndigheten.se/wp-content/uploads/2022/08/checklista-elektronisk-formular.pdf

Ekobrottsmyndighetens checklista för att motverka oseriösa aktörer visar att många riskindikatorer är kända och förhållandevis enkla att identifiera. Samtidigt är antalet indikatorer omfattande, vilket gör det orealistiskt och olämpligt att fullt ut tillämpa hela checklistan i varje enskild företagskontakt. Professionellt omdöme bör styra inriktning och ambition avseende granskning och eventuellt fördjupad kontroll.

I det följande kapitlet presenteras verktyg och arbetssätt som kan bidra till att rationalisera och delvis automatisera kontrollerna samt möjliggöra användning av redan sammanställd information från andra aktörer.

Metoder för screening och kontroll

I det här kapitlet beskrivs dels befintliga digitala verktyg för bred företagsinformation, dels databaser och varningslistor som bygger på redan genomförda kontroller.

Tjänster för bred företagsinformation, som ligger nära kreditupplysning, möjliggör avancerade sammanställningar och analyser baserade på ett stort antal öppna datakällor. Tjänsterna kan användas för att med en begränsad arbetsinsats identifiera avvikelser och indikera risk på ett strukturerat sätt. Så kallade varningslistor, med olika avsändare och benämningar, innehåller uppgifter om företag som redan har observerats för överträdelser eller brott.

Kontroll via register kan ge indikation om risk. Om indikation om risk visar sig behöver fortsatt kontroll och uppföljning göras på lämpligt sätt. Det kan då exempelvis handla om att ställa frågor till vederbörande, kalla till möte, utöva tillsyn, ta referenser eller att fördjupa granskningen i publicerade data. Situation, risk och förvaltningens förmåga avgör lämplig fortsättning.

Bred företagsinformation för riskindikation och uppföljning

Många uppgifter i offentliga register är i sig neutrala och behöver inte indikera risk, oavsett om värdena är höga eller låga. Däremot kan flera sådana uppgifter sammantaget ge en bild som motiverar fördjupad kontroll i det specifika ärende där granskningen görs. Det är också angeläget att följa förändringar över tid, särskilt efter att avtal har ingåtts. Ett företag kan initialt sakna tydliga riskindikatorer men därefter utveckla sådana under avtalets löptid.

Kommuner har oftast avtal med leverantörer av kreditupplysningstjänster. Förutom att vara en bärande struktur för bedömning av betalningsförmåga erbjuder leverantörerna tjänster inom näringslivsanalys generellt, juridik, register och utveckling av digitala verktyg. Det finns därför skäl att, i möjligaste mån, vidareutveckla användning av befintliga tjänster för att stärka kontrollen inför avtal och följa upp avtalsefterlevnad.

I arbetet har bland annat Creditsafe, Dun & Bradstreet och Betalkontroll kontaktats. Det finns även andra liknande aktörer på marknaden. Gemensamt för leverantörerna är att de gör kreditupplysningar och i huvudsak baserar sina analyser på register och databaser som är allmänt tillgängliga. Skillnader mellan tjänsterna ligger främst i hur de paketerar informationen och hur långt de har utvecklat sina automatiserade tjänster för att identifiera och indikera risk för specifikt organiserad brottslighet.

Samtliga nämnda leverantörer erbjuder tjänster som möjliggör omfattande automatiserade kontroller där bolag och företrädare länkas samman i flera led. Syftet är att synliggöra ägarstrukturer, relationer och engagemang som kan indikera risk, även om det aktuella företaget vid en första genomgång framstår som utan anmärkningar.

När en kommun ska ingå avtal med ett företag kan det vara lämpligt och finnas rättslig grund att kontrollera uppgifter om dess företrädare. Behandlingen kan normalt stödjas på uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning enligt GDPR. I vissa fall på rättslig förpliktelse, exempelvis enligt upphandlingslagstiftningen.

Kontrollerna måste vara nödvändiga och proportionerliga samt ha tydlig koppling till avtalets betydelse och den riskbedömning som görs. Generella eller rutinmässiga personkontroller utan konkret behov är svåra att motivera.

Med hänsyn till frågans känslighet är det lämpligt att generellt informera, exempelvis i blanketter, formulär och avtalsmallar, om att kontroller av företrädare kan komma att göras och varför. Att kontrollera domar bör göras först när det finns ett motiverat skäl till det, det vill säga när det även finns andra indikatorer som markerar risk. Nedan redovisas typiska funktioner som återfinns hos de flesta upplysningsföretag.

Om företaget

Grundläggande företagsinformation
Företagsnamn, organisationsnummer, säte, adress, status, registrering för F-skatt, moms och arbetsgivaravgifter, antal arbetsställen, bifirmor, aktiekapital samt verksamhetsbeskrivning (SNI-kod).

Ekonomi
Nyckeltal, bokslutsuppgifter, koncernredovisning, omsättning och resultat, taxeringsuppgifter, aktuellt och historiskt fastighetsinnehav, redovisade arbetsgivaravgifter, företagsinteckningar.

Finansiell riskinformation
Kreditrating (riskklass) med delbedömningar, betalningsindex, betalningsanmärkningar, ansökningar om betalningsföreläggande och utmätning, rekommenderad kreditlimit, aktuellt skuldsaldo samt andra riskindikatorer.

Företrädare
Styrelseledamöter, VD, firmatecknare och revisorer. Uppgifter om företrädares aktuella och historiska engagemang i andra företag, personliga betalningsanmärkningar, konkurshistorik, övriga registrerade styrelseuppdrag.

Ägare
Moderbolag och dotterbolag, koncernstruktur, registrerad huvudman, analys av ägarstruktur och verklig huvudman, kontrollförhållanden.

Aktuella händelser
Senast registrerade bolagshändelser, såsom förändringar i styrelse, firmateckning, adress, namn eller verksamhetsbeskrivning. Sådana förändringar är särskilt relevanta eftersom bolag kan ha bytt ägare eller genomgått strukturella ändringar inför eller under ett avtal.

Fördjupat om företagets företrädare

Risk
Engagemang i företag med risk, indikerad identitetsstöld, domar i brottmål eller strafföreläggande.

Folkbokföringsuppgifter
Aktuell folkbokföringsadress, särskild postadress, civilstånd, äktenskapsförord, bodelning med mera.

Ekonomi
Inkomstuppgifter för de senaste tre åren, över- och underskott av kapital, innehav av vissa aktier, innehav av fastigheter och fordon med mera.

Aktiviteter
Viktiga händelser såsom ändring av civilstånd, adressändringar och namnändringar.

Kreditupplysning (genererar omfrågekopia till den som kontrolleras)
Kreditvärdighet, skuldbörda i förhållande till inkomst, betalningsanmärkningar, antal kreditupplysningsförfrågningar, för många ansökningar om lån med mera.

Komplexa analyser för riskindikation

De aktuella tjänsterna erbjuder olika former av avancerad och anpassningsbar analys, baserad på data från ett stort antal register. Syftet är att identifiera riskindikatorer och därigenom signalera behov av fördjupad manuell granskning och kvalificerat beslutsfattande.

Ett centralt exempel är analys av verklig huvudman. Enligt lag ska verklig huvudman registreras för den eller de personer som direkt eller indirekt kontrollerar mer än 25 procent av ett företag, exempelvis genom ägande eller möjlighet att utse eller avsätta styrelse. Verklig huvudman kan också vara den som i praktiken kontrollerar verksamheten genom bulvanupplägg. De digitala verktygen analyserar inte bara den registrerade uppgiften, utan söker även indikationer på att registreringen kan vara felaktig eller ofullständig. Faktorer som kan utlösa fördjupad granskning är exempelvis svåridentifierade personer, bristande rimlighet i kontrollförhållandet, bosättning utomlands, kopplingar till riskområden, komplexa ägarstrukturer, närståendes engagemang samt frekventa eller nyligen genomförda förändringar.

Ett annat exempel är Dun & Bradstreets tilläggsmodul *Fraud Prevention*, som syftar till att identifiera företag som medvetet undviker att generera traditionella riskmarkörer i offentliga register. Genom analys av stora datamängder och mönsterigenkänning kan systemet indikera förhöjd risk, exempelvis avseende ovilja att betala eller övertagande av bolag av personer som normalt inte förknippas med den aktuella branschen.

Betalkontroll erbjuder en digital plattform som integrerar flera kontrollsystem. Tjänsten har sin grund i finansiell kontroll, exempelvis vid utbetalningar, men har successivt utvecklats med tydligt fokus på att motverka organiserad brottslighet. Plattformen sammanställer data och möjliggör analyser i relation till bland annat Ekobrottsmyndighetens checklista för att motverka oseriösa aktörer. Underlaget hämtas från offentliga register samt från databaser uppbyggda av fristående organisationer såsom Kapitel13 och Svensk Handels varningslista, vilka beskrivs närmare i rapporten. Genom Kapitel13 tillförs relevanta domar från samtliga domstolar

samt handlingar från ett stort antal myndigheter. Uppgifter om individers brott är anonymiserade och begränsade till sådana brott som omfattas av uteslutningsgrunder enligt kapitel tretton i LOU. I plattformen ingår även Creditsafes upplysningar, upphandlingsdata från TendSign samt tillgång till rättsdatabas. Sammantaget möjliggör det här en bred och automatiserad kontroll.

Samtliga studerade tjänster kan integreras via API i övergripande administrativa system och händelsehanteringssystem. De erbjuder även anpassningsbara kontrollupplägg som kan upprepas när nya företagskontakter aktualiseras. Därigenom kan olika verksamhetsområden inom samhällsbyggnadsförvaltningen etablera kontroller för de egna specifika behoven.

Tjänsterna omfattar även löpande uppföljning med realtidsnotiser när ett bevakat företag uppvisar väsentliga eller återkommande förändringar eller andra avvikelser som indikerar risk. Typiska punkter att bevaka är förändringar i kreditrating, ledning, styrelse, ägare, fusioner, serveringstillstånd, näringsförbud, adress, revisor med mera. Bevakningen kan även fokusera på företrädare och plötsliga avvikelser som uppmärksammas i andra företag.

Varningslistor och annan erfarenhetsbaserad information

En metod för att minska resursåtgången vid företagskontroller är att samverka med andra kommuner, företag och organisationer. Flera aktörer har upprättat varningslistor eller liknande sammanställningar för att möjliggöra erfarenhetsutbyte och uppmärksamma oseriösa företag. I dessa listor förekommer företag som dokumenterat har begått allvarliga överträdelser eller på annat sätt visat bristande seriositet.

Varningslistor som upprättas utanför den offentliga kontrollstrukturen kan utgöra en första signal och ett underlag för fördjupad granskning. De bygger ofta på information som går utöver vad som framgår av offentliga register hos exempelvis Kronofogden, Skatteverket eller domstolar. Det är därför kommunen som måste bedöma uppgifternas tillförlitlighet och relevans i det enskilda ärendet samt fatta ett självständigt beslut.

Rättssäkerhet, proportionalitet och professionell bedömning ska alltid vara vägledande. Externa listor och automatiserade system kan vara ett stöd, men de kan inte ersätta det mänskliga beslutsfattandet. Följande listor är tillgängliga för kommuner, antingen öppet eller genom medlemskap.

Kapitel13

Kapitel13 är en digital beslutsstödstjänst för offentlig upphandling[1]. Tjänsten är utformad för att hjälpa upphandlande myndigheter att bedöma om en anbudsgivare ska uteslutas enligt uteslutningsgrunderna i 13 kap. lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU).

Bedömningen grundas på lagakraftvunna domar under de senaste fem åren, i enlighet med lagens krav. I kontrollen ingår styrelseledamöter, verkställande direktör, verkliga huvudmän och registrerade firmatecknare. Det innebär att även ett nystartat företag eller ett bolag med i övrigt gott renommé kan uppmärksammas om personer i ledande ställning har en historik som omfattas av uteslutningsgrunderna.

[1] Tidigare Sveriges Offentliga Varningslista (SVVAR) är numera en del av Kapitel13.

Informationsunderlaget hämtas från samtliga svenska domstolar – allmänna domstolar, förvaltningsdomstolar och specialdomstolar – samt från dokument och beslut från ett stort antal myndigheter.

Uteslutningsgrunderna avser främst domar om ekonomisk brottslighet och annan allvarlig brottslighet, bristande fullgörande av skyldigheter avseende skatter och socialförsäkringsavgifter samt överträdelser av miljö-, social- eller arbetsrättsliga skyldigheter. Bestämmelserna omfattar även situationer där ett företag otillbörligt har försökt påverka den upphandlande myndighetens beslutsprocess. Därutöver anges i kapitlet ytterligare omständigheter som kan medföra uteslutning, även om de inte är direkt kopplade till brott.

Tjänsten kan integreras via API i andra affärs- eller upphandlingssystem och möjliggör därmed löpande, automatiserad kontroll och uppföljning. Personuppgifter presenteras i avidentifierad form.

Rättsdatatjänst för kontroll av domar relaterade till företag, företrädare och adresser

Lexbase är en rättsdatatjänst som ger tillgång till offentliga domar från svenska domstolar. Genom sökning på företagsnamn eller organisationsnummer kan man identifiera om ett företag har varit part i rättsprocesser, exempelvis konkurser, tvister eller arbetsrättsliga mål. Detta kan ge indikationer på juridisk eller ekonomisk instabilitet.

Tjänsten möjliggör även sökning på enskilda företrädare. Steget från bolagskontroll till personkontroll är därför kort om det uppstår behov av fördjupad granskning. Lexbase erbjuder dessutom adressökning, vilket gör det möjligt att ta del av domar kopplade till personer eller företag registrerade på en viss adress. Det kan användas för att uppmärksamma återkommande rättsliga ärenden på en plats, undersöka adressens juridiska historik och skapa en bild av sammanhang där flera företag eller företrädare är verksamma. I tjänsten ingår även kartfunktion.

Lexbase gör dock ingen juridisk relevansbedömning och är inte kopplad till upphandlingslagens uteslutningsregler. Det är heller inte möjligt att med säkerhet bedöma hur heltäckande eller uppdaterad databasen är vid varje tidpunkt. Uppgifter om brott omfattas dessutom av särskilda dataskyddsregler, vilket innebär att användningen måste vara rättsligt grundad, nödvändig och proportionerlig. Tjänsten bör därför användas som ett kompletterande verktyg vid fördjupad kontroll, inte som rutinmässig screening utan konkret behov.

Svensk Handels varningslista

Svensk Handels varningslista[2] uppmärksammar företag som ägnar sig åt bluffakturor, vilseledande erbjudanden, aggressiva försäljningsmetoder eller andra oseriösa affärsupplägg. Även närstående bolag, exempelvis målvakts- eller faktureringsföretag, kan förekomma i listan.

Vid träff på ett företag anges en riskmarkering i två nivåer. Röd markering används när verksamheten bedöms som uppenbart bedräglig eller allvarligt vilseledande och innebär

[2] https://www.svenskhandel.se/sakerhetscenter/varningslistan/varnade-foretag/srm-sweden-remote-media-ab

en tydlig rekommendation att undvika avtal med företaget. Gul markering innebär att mottagaren bör vara särskilt uppmärksam, exempelvis vid avtalsingående.

Enligt Svensk Handel har företag som tas upp på listan uppfyllt fastställda kriterier. Exempel är ett stort antal oberoende klagomål, förekomst av hot eller otillbörliga påtryckningar samt svårigheter att identifiera ägare eller ledning.

Varningslistan avser främst avtal utanför samhällsbyggnadsområdet. Det kan dock finnas personkopplingar genom företrädare som är verksamma i flera branscher. Listan utgör även ett exempel på att uppgifter av känslig karaktär kan spridas öppet av en branschorganisation utan att det föregåtts av myndighetsbeslut.

Rättvist byggande

Rättvist byggande är en medlemsorganisation med syfte att motverka arbetslivskriminalitet inom bygg- och anläggningssektorn. Medlemmarna utgörs av byggherrar, däribland många kommuner och kommunala bolag. Målet är att säkerställa att entreprenadprojekt genomförs med seriösa aktörer och i enlighet med gällande lagar och kollektivavtal.

Organisationen planerar, leder och genomför arbetsplatskontroller samt granskar underentreprenörer och deras medarbetare. Därutöver erbjuds juridiskt stöd. Medlemskapet innebär en skyldighet att följa Rättvist byggandes rutiner, inklusive fastställda avtalsvillkor som ska tillämpas i entreprenaderna.

Inför varje projekt ska medlemmarna lämna in en obligatorisk föranmälan av samtliga företag som ska verka i entreprenaden. Rättvist byggande granskar uppgifterna och begär vid behov kompletteringar. Underentreprenörer som inte godkänns inför start, eller som blir underkända under arbetets gång, får inte delta i projektet. Om arbete utförs av företag som inte är registrerade och godkända utgör det ett kontraktsbrott inom ramen för organisationens system.

Organisationen tar även emot tips vid misstanke om brott och hänvisar till Fair Play Bygg för ytterligare anmälningar. Tips som bedöms ha tillräcklig substans och dokumentation delas med medlemmarna. Även om fokus ligger på arbetslivskriminalitet uppmärksammas andra överträdelser, särskilt sådana som kan aktualisera uteslutning enligt 13 kap. LOU.

Den löpande registreringen och kontrollen skapar en gemensam kunskapsbas där medlemmar obligatoriskt drar nytta av varandras erfarenheter av specifika leverantörer och underleverantörer.

Bakgrundskontroll av personal

Det förebyggande arbetet omfattar både egen personal och externa parter, exempelvis leverantörer. Anställda som inte är företrädare för ett företag har ett starkt rättsligt skydd mot kontroll av bland annat brottmålsdomar. Skyddet gäller i stor utsträckning även vid samtycke. Samtidigt pågår flera rättsliga initiativ och utredningar om möjligheterna att kontrollera personal i offentlig sektor. Regelverket är således under utveckling, och kommunen behöver löpande följa rättsläget samt säkerställa att interna rutiner hålls uppdaterade.

Här behandlas bakgrundskontroll i vidare mening. Begreppet ska inte förväxlas med *säkerhetsprövning*, som är lagreglerad för säkerhetsklassade befattningar och ger tillgång till uppgifter ur polisens belastnings- och misstankeregister.

Bakgrundskontroller inom ramen för arbetsgivar- och arbetsledningsansvaret, utanför säkerhetsklassning, är mindre tydligt reglerade. Sådana åtgärder måste därför hanteras med omdöme. De ska alltid vila på rättslig grund, vara proportionerliga och ha en tydlig koppling till verksamhetens behov.

Bakgrundskontroll av egen personal

Vid nyanställning kan bakgrundskontroll genomföras om tjänstens innehåll motiverar det och den sökande har lämnat samtycke. Löpande kontroller av redan anställda är som huvudregel inte tillåtna.

Inom samhällsbyggnadsverksamhet förekommer ofta befattningar med ekonomiskt ansvar, strategiskt inflytande eller tillgång till känslig information. Det kan därför finnas ett legitimt behov av proportionerliga och rättssäkra kontroller.

Följande åtgärder är normalt tillåtna och relevanta:

- Intervju, med frågor om engagemang i branschen, tidigare roller och bisysslor. Frågor om brott utanför tjänstens tydliga relevans får inte ställas.
- Strukturerad referenstagning, särskilt vid chefsbefattningar eller roller med stort självständigt ansvar.
- Verifiering av meriter, såsom utbildning, legitimationer och tidigare anställningar. Kontrollen bör omfatta att uppgifterna är korrekta och att tidslinjen är sammanhängande.
- Kontroll av offentliga uppgifter, exempelvis bolagsengagemang, konkurser, näringsförbud och uppdrag i andra företag.
- Kreditupplysning på fysisk person, om tjänsten innebär betydande ekonomiskt ansvar eller särskild förtroendeställning. Åtgärden kräver dokumenterad proportionalitetsbedömning och innebär att personen underrättas.
- Genomgång av öppna källor, såsom sociala medier, får göras om den är relevant för tjänsten och inte innebär otillbörlig kartläggning av privatlivet. Arbetsgivaren får inte kräva tillgång till slutna konton eller nätverk.
- Säkerhetsprövning, om befattningen omfattas av säkerhetsskyddslagstiftningen.

Nämnda åtgärder för kontroll är väl etablerade i rekryteringssammanhang. Med noggrannhet och ett brottsförebyggande perspektiv kan de utgöra trösklar för att ta sig in i organisationen liksom att de kan utgöra grund för att indikera risk.

Registerkontroll vid ledande befattningar

En ny lag om utökade registerkontroller vid anställning i kommun trädde i kraft den 1 mars 2026. Den ger kommunen rätt att inför anställning eller nytt förordnande begära utdrag ur belastningsregistret och i vissa fall även misstankeregistret. Lagen omfattar ledande befattningar samt andra tjänster av väsentlig betydelse för verksamheten.

Det finns ingen uttömmande definition av *andra tjänster av väsentlig betydelse för verksamheten*. Bedömningen ska göras utifrån ansvar, inflytande och faktisk betydelse för verksamheten – inte enbart titel. Även funktioner med strategiskt ansvar, exempelvis inom samhällsplanering, kan därför tänkas omfattas. Utöver dessa definitioner av ansvar och betydelse för verksamheten finns några *arbetsområden* uttryckta i lagen. Dessa ligger dock verksamhetsmässigt helt inom socialtjänst och omsorg.

Bestämmelserna gäller endast vid nyanställning eller nytt förordnande. De ger inte stöd för generella eller löpande registerkontroller under pågående anställning.

Eftersom tillämpningen kräver lokala och väl dokumenterade bedömningar bör förvaltningen aktivt pröva lagens möjligheter och samtidigt samverka för att utveckla en rättssäker och enhetlig praxis.

Utökade möjligheter vid misstanke om brott eller tjänstefel

Vid konkret misstanke om brott med koppling till tjänsten får arbetsgivaren genomföra manuella kontroller och internutredning. Det kan omfatta granskning av arbetsgivarens utrustning och system, såsom datorer, molntjänster, mobiltelefoner, passersystem och kamerabevakning. Åtgärderna ska vara proportionerliga och ha tydlig koppling till misstanken. Information som framkommer ska hanteras restriktivt.

Uppgifter om personal är integritetskänsliga och kräver varsam hantering, även när en medarbetare har begått brott eller åsidosatt sina skyldigheter. Möjligheten att dela sådan information med andra aktörer är starkt begränsad av dataskyddsregler och sekretessbestämmelser.

Kontroll av personal hos motparten

När det gäller personal hos leverantör eller annan avtalspart kan företrädare – exempelvis styrelseledamöter, VD och firmatecknare – kontrolleras löpande inom ramen för avtalsrelationen och kommunens riskbedömning. Övrig personal får som huvudregel inte bli föremål för löpande kontroller, såvida det inte rör sig om säkerhetsklassade befattningar.

Det är däremot möjligt att avtalsvägen kräva att motparten redovisar vilka personer, inklusive underleverantörer, som utför arbete inom kontraktet. Avtalet kan också föreskriva att leverantören utan dröjsmål ska informera om personalbyten och i samband med det på nytt intyga att berörd personal uppfyller krav på säkerhet, laglydnad och affärsmässighet. Vidare kan kommunen tillförsäkras rätt att begära åtgärder, exempelvis utbyte av personal, om det finns sakliga skäl kopplade till säkerhet, avtalsefterlevnad eller förtroende. Genom en sådan reglering förenas rättssäkerhet och proportionalitet med ett tydligt ansvarstagande i avtalsrelationen.

Offentlig upphandling – för att förebygga organiserad brottslighet och oseriösa aktörer

Offentlig upphandling omfattar ofta betydande ekonomiska värden vilket gör det till en naturlig arena även för organiserad brottslighet.

Dess rigorösa och transparenta process syftar till stor del till att motverka osund konkurrens. Den förutsägbara och rutintunga proceduren för inköp kan samtidigt skapa sårbarheter och oseriösa aktörer manipulerar systemet.

Kommuner kan genom upphandlingsprocessen vidta flera åtgärder för att minska dessa risker. Det handlar både om att kontrollera leverantörer innan kontrakt tilldelas och om att följa upp både leverantörens status och resten av avtalet under genomförandet. Att kunna agera under avtalets gång ställer särskilda krav på avtalstexter.

I det här kapitlet går vi igenom juridiskt betydande aspekter gällande just LOU. För att förebygga och upptäcka oegentligheter gäller de metoder och kontroller som beskrivs mer utförligt i kapitlet om Kontroll av företag.

Särskilda risker med offentlig upphandling i samhällsbyggnadssektorn

Bygg och anläggning, avfall med mera är segment med hög risk för brottslighet. Projekten är ofta komplexa, omfattar många aktörer och kan innehålla flera nivåer av underleverantörer. Det finns betydande inslag av instegsjobb där krav på kompetens är låga. En betydande del av arbetet sker av migranter. Det kan skapa möjligheter för exempelvis prisdumpning, svartarbete eller otillåtna arbetsvillkor eller skatteundandragande. Användning av bulvanföretag eller ekonomiska upplägg där företag byts ut under kontraktstiden, exempelvis med anledning av planerade konkurser, kan förekomma.

För samhällsbyggnadsförvaltningar är det därför särskilt viktigt att kombinera upphandlingens formella kontroller med löpande uppföljning under avtalstiden.

För upphandlande myndigheter innebär det här att riskbilden inte enbart handlar om den leverantör som lämnar anbud, utan även om de personer och företag som i praktiken deltar i genomförandet av kontraktet.

Tillvägagångssätt för att undvika oseriösa leverantörer inom LOU

Sund konkurrensutsättning

Det mest grundläggande tillvägagångssättet för att säkerställa att rätt leverantör, eller leverantörer, tecknar avtal är att säkerställa rätt kravbild. Utöver ett konkurrenskraftigt pris finns goda möjligheter att ställa krav på erfarenhet, leveranskapacitet, omsättning inom branschen över tid och kreditvärdighet. Detta är sådant som stärker ett företags trovärdighet som seriös aktör utan att avvika från det som är direkt relevant för nödvändig kvalitet för kontraktets fullgörande. Referensuppdrag och tidigare uppdragsgivare bör kontrolleras. Ekobrottsmyndighetens checklista och annat som redovisas i kapitlet om kontroll av företag är lämpliga verktyg.

Uteslutningsgrunder enligt LOU

LOU innehåller EU-gemensamma uteslutningsgrunder som innebär att en upphandlande myndighet i vissa situationer ska eller får utesluta en leverantör från att delta i en upphandling. Dessa bestämmelser är ett centralt verktyg för att motverka att oseriösa eller kriminella aktörer får offentliga kontrakt.

En leverantör ska uteslutas från upphandlingen om den eller dess företrädare genom lagakraftvunnen dom har dömts för vissa allvarliga brott. De obligatoriska uteslutningsgrunderna är bland annat:

- Deltagande i en kriminell organisation
- Korruption
- Bedrägeri
- Penningtvätt eller finansiering av terrorism
- Terroristbrott
- Människohandel

Med företrädare avses personer i företagets ledning, exempelvis styrelseledamöter, verkställande direktör eller andra personer som har ett bestämmande inflytande över verksamheten. Om någon av dessa personer är dömd för sådana brott ska leverantören som huvudregel uteslutas från upphandlingen.

Utöver de obligatoriska grunderna innehåller LOU ett antal grunder som en upphandlande myndighet har möjlighet att åberopa för att utesluta en leverantör. De frivilliga uteslutningsgrunderna är bland annat:

- Inte har fullgjort sina skyldigheter att betala skatter eller socialförsäkringsavgifter
- Har gjort sig skyldig till allvarliga fel i yrkesutövningen
- Har ingått överenskommelser som syftar till att snedvrida konkurrensen
- Befinner sig i konkurs eller är föremål för liknande förfarande
- Har lämnat vilseledande uppgifter eller undanhållit information i upphandlingen

Begreppet *allvarliga fel i yrkesutövningen* kan exempelvis omfatta systematiska avtalsbrott, arbetslivskriminalitet, allvarliga brister i arbetsmiljöarbete eller andra förhållanden som visar att leverantören saknar tillförlitlighet i sin affärsverksamhet.

För att använda dessa uteslutningsgrunder behöver kommunen kunna visa att det finns tillräckligt stöd för bedömningen. Det kan exempelvis ske genom domar, myndighetsbeslut eller andra dokumenterade uppgifter.

Tillvägagångssätt för att ingripa under pågående kontrakt

Även om kontroller görs i upphandlingen kan problem uppstå senare under kontraktets genomförande. Nya företrädare, nya underleverantörer eller förändrat affärsupplägg kan försämra förutsättningarna under avtalstiden även om status var bra vid kontraktsskrivningen. Att brista i utförandet är så klart en uppenbar försämring sedan kontraktsskrivning.

Fortsatt kontroll och avtalsuppföljning är därför nödvändigt. Utöver digitala möjligheter är fysiska möten, platsbesök och tillsyn lämpliga verktyg. Det mer resurskrävande bör motiveras när misstanke om oseriöst agerande råder. Vid

indikationer på mer omfattande oegentligheter kan kommunen även behöva samverka med andra myndigheter.

Hävning på grund av avtalsbrott

Den vanligaste grunden för att avsluta ett kontrakt är att leverantören gör sig skyldig till väsentligt avtalsbrott. Vad som utgör ett sådant brott beror på kontraktets innehåll och omständigheterna i det enskilda fallet.

I upphandlingar där riskerna för oseriösa aktörer bedöms vara höga är det ofta lämpligt att tydligt ange både generella och specifika situationer i kontraktet samt vilka konsekvenser avtalsbrottet ger. Att vara tydlig med vid vilka situationer hävning av avtalet sker samt hur proceduren för det går till skapar goda förutsättningar för kommunen att agera.

Exempel på situationer som kan utgöra väsentliga avtalsbrott är att:

- Leverantören inte uppfyller kontraktets kvalitetskrav.
- Leverantören inte fullgör sina skyldigheter avseende skatter och sociala avgifter.
- Leverantören bryter mot arbetsrättsliga eller arbetsmiljörättsliga villkor i kontraktet.
- Leverantören använder underleverantörer i strid med avtalet.
- Leverantören lämnar oriktiga uppgifter till kommunen eller på annat sätt brister i rapportering.
- Leverantören har genomfört förändringar i ägarförhållanden, kontroll eller bolagsstruktur som kan anses vara av väsentlig betydelse för avtalsförhållandet och inte meddelat detta.

Möjlighet att häva kontrakt med anledning av uteslutningsgrunder i LOU

Bestämmelserna om uteslutningsgrunder i lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU, tar i första hand sikte på förhållanden som föreligger vid tidpunkten för tilldelning och kontraktsskrivning. Om det senare visar sig att en leverantör redan vid kontraktstillfället omfattades av en uteslutningsgrund, exempelvis på grund av en tidigare dom eller bristande betalning av skatter och avgifter, kan detta få betydelse även efter att avtalet har ingåtts. I sådana situationer kan det finnas skäl att överväga om kontraktet bör avslutas.

Ett praktiskt problem är dock att många av de risker som uppstår i relation till oseriösa aktörer kan inträffa efter det att kontraktet har tecknats. Det kan exempelvis handla om att företrädare begår brott under avtalstiden, att ägarförhållanden förändras eller att nya aktörer tar kontroll över leverantören. LOU:s uteslutningsgrunder är inte tillämplig för sådana förändringar som inträffar efter kontraktsdatum. Om kommunen ska kunna säga upp eller häva kontraktet i dessa situationer behöver det här därför regleras i avtalet.

Det är därför viktigt att upphandlande myndigheter redan i upphandlingsdokument och kontraktsvillkor överväger hur sådana situationer ska hanteras.

Tydliga kontraktsvillkor för bra skydd

Att häva eller säga upp ett kontrakt är en ingripande åtgärd som kan få betydande konsekvenser för både kommunen och leverantören. Kommunen behöver därför göra en noggrann bedömning av situationen och säkerställa att beslutet är väl underbyggt.

Samtidigt är det viktigt att kommuner agerar när allvarliga missförhållanden uppstår. Om oseriösa aktörer tillåts fortsätta verka inom kommunala kontrakt riskerar det att skada förtroendet för den offentliga verksamheten och snedvrida konkurrensen för seriösa företag.

Ett aktivt arbete med uppföljning, kontroll och tydliga kontraktsvillkor ger kommunen bättre möjligheter att hantera sådana situationer på ett rättssäkert och effektivt sätt. Avtalstexten är helt avgörande för kontroll, uppföljning, vite och hävning av avtalet efter ingånget avtal.

Eftersom många risker kan uppstå efter att kontraktet har tecknats är det särskilt viktigt att kontraktet innehåller tydliga bestämmelser om uppföljning, sanktioner och uppsägning eller hävning. Se kapitlet *Avtalstexter och kommunicerad policy* för användbara texter i upphandling och andra typer av kontrakt.

Avtalstexter och kommunicerad policy

Det här kapitlet innehåller förslag till texter som kan användas för att förebygga och utesluta oseriösa aktörer samt möjliggöra nödvändiga kontroller. För att arbetssätt ska få genomslag behöver relevanta villkor, enligt föreslagna texter, finnas i avtal. Avtal kan vara leverantörsavtal, arrendeavtal, inom markaffärer med mera.

I många fall är det krav på att kommunen tydligt informerar om att särskilda tillvägagångssätt tillämpas för att motverka oseriösa aktörer och brottslighet. Sådana arbetssätt kan innebära informationsskyldighet för motparter, olika former av bakgrundskontroller samt uppföljning under avtalets giltighetstid. Tydlig information om dessa principer bidrar till transparens och krav på likabehandling. Det kan samtidigt ha en förebyggande effekt när oseriösa aktörer vet att de kommer att bli granskade.

I avsnitten nedan presenteras därför förslag till både informationstexter och avtalsvillkor som kan användas i olika typer av processer och avtal. I de fall text och villkor är skrivna exklusivt för ett särskilt område, till exempel upphandling enligt LOU, så uppmärksammas det.

1. Informativa policytexter för webb, formulär och utkast

Standard informationstext om seriositet och likvärdig behandling

> Kommunen behandlar intresseanmälningar, förhandlingar och avtalsrelationer utifrån sakliga, dokumenterade och förutsebara bedömningsgrunder. Detta gäller bland annat upphandlingar, markanvisningar, marköverlåtelser, arrenden, tomträttsupplåtelser och andra avtal där kommunen är part.
>
> Kommunen ingår avtal endast med motparter som efter en samlad bedömning bedöms ha tillräcklig ekonomisk stabilitet, organisatorisk förmåga, kompetens och i övrigt framstår som seriösa och tillförlitliga. Kommunen kan därför begära kompletterande uppgifter och genomföra kontroller i den utsträckning som är tillåten enligt lag.
>
> Vid markaffärer och andra upplåtelser av kommunal mark tillämpar kommunen marknadsmässiga villkor. Kommunen beaktar bland annat projektets lämplighet, genomförandeförmåga, ägar- och ledningsförhållanden, finansiering, referenser, tidigare avtalsefterlevnad och andra omständigheter som är relevanta för den aktuella affären.
>
> Oriktiga, ofullständiga eller vilseledande uppgifter kan innebära att kommunen avstår från att ingå avtal, avbryter pågående förhandling eller vidtar avtalsrättsliga åtgärder enligt avtalets villkor.
>
> Kommunen skiljer mellan sin roll som avtalspart eller markägare och sin myndighetsutövning. Muntliga besked, dialoger eller preliminära ställningstaganden binder inte kommunen. Bindande överenskommelse uppkommer först genom skriftligt avtal undertecknat av behöriga företrädare.

Kort text för formulär, intresseanmälan eller anbudsunderlag

Sökanden ska på begäran lämna uppgifter om ägare, verklig huvudman, företagsledning, firmatecknare, finansiering, referensprojekt, anlitade aktörer och andra förhållanden av betydelse för kommunens bedömning. Sökanden ansvarar för att lämnade uppgifter är riktiga, fullständiga och aktuella och ska utan dröjsmål skriftligen anmäla förändringar i dessa uppgifter.

Kort text för utkast till avtal eller inbjudan

Kommunen förbehåller sig rätt att kontrollera lämnade uppgifter mot offentliga register, intyg, referenser och andra tillåtna källor samt att begära förtydliganden och kompletteringar. Kommunen är inte skyldig att fullfölja förhandling eller ingå avtal om förutsättningarna förändras eller om motparten inte uppfyller kommunens grundläggande villkor.

Kort text om kontaktskapande och otillbörlig påverkan

Kommunen accepterar inte otillbörlig påverkan, otillåtna förmåner, osakliga påtryckningar eller försök att kringgå angivna kontaktvägar och beslutsprocesser. Kontakt med kommunen och som har betydelse för kommunens bedömning eller för avtalets innehåll ska ske genom angivna kontaktpersoner och kunna dokumenteras. Kommunen kan avbryta en process eller vidta avtalsrättsliga åtgärder om det framkommer omständigheter som skadar förtroendet för processens saklighet och integritet.

2. Generella avtalsvillkor

Inledande standardtext om begrepp

I det här avtalet avses med Motparten den juridiska eller fysiska person som ingår avtalet med kommunen. Där avtalet avser offentlig upphandling kan Motparten benämnas Leverantören. Där avtalet avser arrende används termen Arrendatorn. Där avtalet avser markanvisning, marköverlåtelse, exploateringsrelaterad överenskommelse eller annan markaffär kan Motparten benämnas Byggherren, Exploatören, Köparen eller annan för avtalet relevant benämning.

Med anlitad aktör avses underleverantör, underentreprenör, konsult, bemanningsföretag, samarbetsaktör eller annan aktör som helt eller delvis medverkar i avtalets fullgörande.

Om seriositet och kontroll

Kommunen ingår avtal endast med motparter som bedöms ha tillräcklig ekonomisk stabilitet, organisatorisk förmåga, kompetens och i övrigt framstår som seriösa och tillförlitliga.

Kommunen har rätt att inför avtalets ingående och under avtalstiden, i den utsträckning som är tillåten enligt lag, genomföra kontroller av sådana rättsliga, ekonomiska, organisatoriska och faktiska förhållanden hos motparten och dess

företrädare som är av betydelse för bedömningen av motpartens seriositet, tillförlitlighet och förmåga att fullgöra avtalet.

Sådana kontroller kan avse exempelvis registreringsförhållanden, skatte- och avgiftsförhållanden, kredituppgifter, tillstånd, ägarförhållanden, verklig huvudman, ledning, firmateckning, referenser samt andra omständigheter av betydelse för avtalets fullgörande.

Motparten ska på begäran utan oskäligt dröjsmål lämna de uppgifter och handlingar som skäligen behövs för kontrollen.

Om uppgiftsskyldighet och förändringar under avtalstiden

Motparten ska utan dröjsmål skriftligen informera kommunen om förändringar i ägarstruktur, kontroll, företagsledning, verklig huvudman, firmateckning, adress, moderbolag eller andra förhållanden som kan vara av betydelse för avtalets fullgörande eller kommunens bedömning av motparten.

Sådan informationsskyldighet omfattar även förändringar som innebär att kontrollen över motparten helt eller delvis övergår till annan fysisk eller juridisk person.

Kommunen har rätt att begära kompletterande uppgifter om förändringen samt att genomföra de kontroller som bedöms nödvändiga för att säkerställa att motparten fortsatt uppfyller avtalets krav.

Om riktigheten i lämnade uppgifter

Motparten ansvarar för att uppgifter som lämnas inför avtalets ingående och under avtalstiden är riktiga, fullständiga och inte vilseledande. Om en tidigare lämnad uppgift visar sig vara felaktig, ofullständig eller missvisande ska motparten utan dröjsmål skriftligen rätta uppgiften och lämna nödvändiga kompletteringar.

Om krav på personal och andra anlitade aktörer hos motparten

Om avtalets fullgörande innebär att motparten eller av motparten anlitade aktörer utför arbete i kommunens verksamhet, på kommunens område eller i projekt som berör kommunens egendom eller intressen, ska motparten säkerställa att dessa uppfyller tillämpliga krav på behörighet, ordning, säkerhet, affärsmässighet samt efterlevnad av lag, myndighetskrav och avtalade regler.

Kommunen har rätt att begära rättelse om sådana krav inte uppfylls.

Motparten ska på begäran utan oskäligt dröjsmål lämna uppgift om vilka personer, företag och andra aktörer som medverkar i avtalets fullgörande, i den utsträckning det är relevant för säkerhet, uppföljning eller avtalsefterlevnad.

Om underleverantörer, underentreprenörer och andra anlitade aktörer

Motparten ansvarar för samtliga anlitade aktörer som medverkar i avtalets fullgörande på samma sätt som för egen prestation.

Kommunen har rätt att begära information om anlitad aktör innan den anlitas och under avtalstiden.

Om en anlitad aktör inte uppfyller tillämpliga lagkrav, avtalade villkor eller annars medför en påtaglig risk för bristande avtalsefterlevnad, oegentligheter eller skada för kommunens verksamhet, egendom eller förtroende, ska motparten på kommunens begäran utan oskäligt dröjsmål ersätta den anlitade aktören med annan godtagbar aktör.

Om förbud mot överlåtelse och kontrollskifte utan godkännande

Motparten får inte utan kommunens skriftliga godkännande överlåta avtalet eller sina rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till annan.

Motparten får inte heller utan kommunens skriftliga godkännande genomföra sådan förändring i ägande, kontroll eller organisation som i praktiken innebär att annan aktör träder i motpartens ställe eller annars får ett bestämmande inflytande över avtalets fullgörande, om förändringen är av väsentlig betydelse för kommunen.

Om rättelse

Om motparten brister i fullgörandet av avtalet eller inte uppfyller krav enligt avtalet, ska motparten utan oskäligt dröjsmål efter skriftlig anmodan från kommunen vidta rättelse och redovisa vilka åtgärder som har vidtagits.

Kommunen har rätt att kräva en skriftlig åtgärdsplan när det bedöms behövligt.

Om uppsägning till omedelbart upphörande vid väsentligt avtalsbrott

Kommunen har rätt att säga upp avtalet till omedelbart upphörande om motparten gör sig skyldig till väsentligt avtalsbrott och inte vidtar rättelse utan oskäligt dröjsmål efter skriftlig anmodan från kommunen, om inte bristen är av sådant slag att rättelse uppenbart saknar betydelse.

Som väsentligt avtalsbrott ska bland annat anses att motparten

har lämnat oriktiga, ofullständiga eller vilseledande uppgifter av betydelse för avtalet,

allvarligt eller upprepat brister i fullgörandet av avtalet,

åsidosätter tillämpliga lagar, myndighetskrav eller avtalade seriositets- och kontrollvillkor,

inte uppfyller sina skyldigheter avseende information om förändrade ägar-, lednings- eller kontrollförhållanden, eller

genom förändrade ekonomiska, organisatoriska eller rättsliga förutsättningar inte längre kan antas ha förmåga att fullgöra avtalet på avsett sätt.

Om otillbörliga förmåner och påverkan

Motparten får inte direkt eller indirekt erbjuda, utlova eller lämna ersättning, gåva, förmån eller annan otillbörlig fördel till förtroendevald, anställd eller uppdragstagare hos kommunen eller till närstående till sådan person.

Om kommunen får kännedom om omständigheter som skäligen kan antas innebära sådan otillbörlig påverkan, har kommunen rätt att kräva omedelbar förklaring och rättelse samt, vid väsentlig eller inte avhjälpt brist, säga upp avtalet med omedelbar verkan.

Om spårbarhet och kommunikation

Motparten ska säkerställa att kontakter med kommunen i frågor av betydelse för avtalet sker genom utsedda kontaktpersoner eller annan av kommunen anvisad kanal. Motparten ska på kommunens begäran medverka till att kommunikation, beslut, godkännanden och ändringar kan dokumenteras och följas upp.

3. Om LOU-specifika tillägg i upphandling

Följande avsnitt används bara i avtal som omfattas av LOU. Enligt 17 kap. 17 § LOU ska kontrakt och ramavtal innehålla villkor som gör det möjligt att avsluta avtalet i vissa särskilt angivna situationer, och villkoren ska anges i upphandlingsdokumenten. LOU ger också möjlighet att begära uppgifter om planerade underleverantörer generellt, medan krav på namn och kontaktuppgifter innan fullgörandet påbörjas är obligatoriskt främst för byggentreprenader och vissa tjänster som utförs under direkt tillsyn.

Obligatorisk avslutandeklausul enligt LOU

Kommunen har rätt att säga upp avtalet med omedelbar verkan om

1. avtalet har varit föremål för en ändring som inte är tillåten enligt 17 kap. 9–14 §§ lagen (2016:1145) om offentlig upphandling,

2. leverantören vid tidpunkten för beslutet att tilldela kontraktet eller att ingå ramavtalet befann sig i någon av de situationer som avses i 13 kap. 1 § lagen (2016:1145) om offentlig upphandling och därför borde ha uteslutits från upphandlingen, eller

3. Europeiska unionens domstol finner att avtalet inte borde ha ingåtts på det sätt som skett.

Tilläggsklausul LOU om allvarliga missförhållanden under avtalstiden

Om det under avtalstiden framkommer att leverantören, dess företrädare eller av leverantören anlitade aktörer gjort sig skyldiga till sådana överträdelser, brister eller allvarliga fel i yrkesutövningen som väsentligt påverkar kommunens förtroende för leverantören eller leverantörens förmåga att fullgöra avtalet, har kommunen rätt att kräva omedelbar rättelse, byte av berörd aktör samt, vid väsentlig eller inte avhjälpt brist, säga upp avtalet med omedelbar verkan.

Underleverantörer i LOU-avtal

Leverantören ska på kommunens begäran lämna uppgift om huruvida och i vilken omfattning kontraktet kommer att fullgöras genom underleverantör samt vilka underleverantörer som leverantören avser att anlita.

Om avtalet avser byggentreprenad eller tjänst som ska tillhandahållas vid en anläggning under direkt tillsyn av kommunen ska leverantören, innan fullgörandet påbörjas, lämna namn och kontaktuppgifter för de underleverantörer som anlitas samt för deras legala ställföreträdare. Leverantören ska utan dröjsmål underrätta kommunen om ändringar i dessa uppgifter.

Tillfälligt stopp för nya avrop under utredning

Den här klausulen passar bara i ramavtal eller andra upplägg där nya kontrakt tilldelas löpande genom avrop. Ett ramavtal fastställer villkoren för kontrakt som senare ska tilldelas under en viss tidsperiod.

Om det finns skälig anledning att utreda om leverantören har åsidosatt avtalsvillkor eller om omständigheter har framkommit som kan utgöra grund för uppsägning eller annan avtalsrättslig åtgärd, får kommunen under utredningstiden besluta att tillfälligt inte rikta nya avrop, förfrågningar eller tilldelningar enligt ramavtalet till leverantören.

Leverantören ska, om det inte är uppenbart obehövligt eller utredningsskäl talar emot det, ges skälig möjlighet att yttra sig innan beslut fattas.

Beslut enligt denna bestämmelse påverkar inte redan ingångna avropskontrakt annat än i den utsträckning som följer av respektive avropskontrakt.

4. Särskilda texter för markanvisning, marköverlåtelse, arrende och andra markrelaterade avtal

För markanvisningar ska kommunens riktlinjer ange bland annat handläggningsrutiner, grundläggande villkor och principer för markprissättning. Upphandlingsmyndigheten anger dessutom att kommunen vid försäljning eller upplåtelse av mark för exploatering behöver säkerställa marknadsmässiga villkor så att enskilda byggherrar inte gynnas. Samtidigt bör kommunen vara försiktig med att skriva in tekniska särkrav i den del villkoren kopplar till framtida detaljplan eller bygglov, eftersom kommunen vid myndighetsutövning inte får ställa egna tekniska krav utöver vad som följer av PBL och föreskrifter.

Särskild policytext för markaffärer och upplåtelser

Kommunen handlägger markanvisningar, marköverlåtelser, tomträttsupplåtelser, arrenden och andra markrelaterade avtal utifrån sakliga, dokumenterade och förutsebara bedömningsgrunder.

Kommunen kan i sin bedömning beakta bland annat motpartens ekonomiska stabilitet, genomförandeförmåga, finansiering, ägar- och ledningsförhållanden, referensprojekt, tidigare avtalsefterlevnad, projektets lämplighet samt andra

omständigheter av betydelse för affären och för kommunens långsiktiga intressen.

Kommunen tillämpar marknadsmässiga villkor och förbehåller sig rätt att kontrollera lämnade uppgifter, begära kompletteringar, avbryta förhandling eller avstå från att ingå avtal om förutsättningarna förändras eller om motparten inte uppfyller kommunens grundläggande villkor.

Informations- och kontrollklausul för markanvisning, marköverlåtelse och liknande avtal

Motparten ska på kommunens begäran lämna uppgifter om projektorganisation, finansiering, tidplan, ägar- och ledningsförhållanden, verklig huvudman, referensprojekt, anlitade aktörer samt andra omständigheter som kommunen skäligen behöver för att bedöma motpartens genomförandeförmåga och seriositet.

Motparten ska utan dröjsmål skriftligen informera kommunen om förändringar i dessa förhållanden.

Kommunen har rätt att genomföra kontroller och att begära kompletterande uppgifter under hela den tid avtalsrelationen består.

Förbud mot överlåtelse eller kontrollskifte i markprojekt

Motparten får inte utan kommunens skriftliga godkännande överlåta markanvisningen, avtalet, projektet eller projektbolaget, eller genomföra sådan förändring i ägande eller kontroll som innebär att annan aktör helt eller delvis övertar kontrollen över projektet eller avtalsförhållandet.

Om sådan förändring sker utan kommunens skriftliga godkännande har kommunen rätt att återta markanvisningen eller säga upp avtalet till omedelbart upphörande, om inte rättelse sker utan oskäligt dröjsmål efter kommunens skriftliga anmodan.

Återtagande av markanvisning eller frånträde av markavtal

Kommunen har rätt att återta markanvisningen eller frånträda avtalet om motparten

har lämnat oriktiga, ofullständiga eller vilseledande uppgifter av betydelse för kommunens bedömning,

inte uppfyller avtalade eller offentligt angivna grundläggande villkor,

inte längre bedöms ha tillräcklig ekonomisk eller organisatorisk förmåga att genomföra projektet, eller

annars ger upphov till en väsentlig risk för att projektet inte kan genomföras i enlighet med avtalet eller på marknadsmässiga och för kommunen godtagbara villkor.

Om bristen kan avhjälpas ska motparten, innan kommunen återtar markanvisningen eller frånträder avtalet, ges skälig tid för rättelse, om inte omständigheterna är sådana att omedelbar åtgärd är befogad.

Process- och dokumentationsklausul för markaffärer

Parterna är ense om att alla väsentliga uppgifter, erbjudanden, förtydliganden och ändringar som har betydelse för affären ska dokumenteras skriftligen. Muntliga uppgifter eller preliminära diskussioner utgör inte bindande åtaganden för kommunen.

Kommunen har rätt att avsluta eller avbryta en förhandling om det framkommer omständigheter som påverkar kommunens bedömning av affärens lämplighet, seriositet, genomförbarhet eller marknadsmässighet.

Särskild anmärkning för arrende

För arrende bör seriositets-, kontroll- och uppgiftsskyldighetsklausulerna ovan fungera väl, men uppsägnings-, förverkande- och besittningsskyddsfrågor bör anpassas särskilt till arrendeformen. Sveriges Domstolar beskriver att arrende är en upplåtelse av jord mot betalning, att det finns fyra arrendeformer och att besittningsskyddet skiljer sig mellan olika typer av arrenden.

Förslag till neutral arrendetext

Arrendatorn ska utan dröjsmål lämna de uppgifter som jordägaren skäligen begär för att följa upp att arrendeförhållandet fullgörs enligt avtal och tillämplig lag. Arrendatorn ska även utan dröjsmål skriftligen informera jordägaren om förändringar i ägarförhållanden, kontroll, verksamhetens inriktning eller andra förhållanden som är av betydelse för arrendet.

Vid bristande avtalsefterlevnad har jordägaren rätt att begära rättelse och att i övrigt göra gällande de påföljder som följer av lag och avtal.

Förvaltningsspecifika brott – de fyra delprojekten

Under hösten 2025 drev Storsthlm ett projekt i fyra verksamhetsspecifika delar för att utröna linjespecifika risker och tillhörande åtgärder inom samhällsbyggnadsförvaltningen. Avsikten har varit att identifiera linjespecifika egenheter och för att komplettera bilden av mer generella utmaningar såsom infiltration, otillåten påverkan, externa möjliggörare, arbetslivskriminalitet och bidragsbrott. De fyra verksamhetsspecifika delprojekten har varit:

1. Bygglov
2. Planering och exploatering
3. Miljötillsyn och avfall
4. Livsmedel, restaurang, alkohol och tobak

Fördjupningarna gjordes genom att gruppvis och erfarenhetsbaserat diskutera brottsupplägg och möjliga åtgärder för att förebygga, upptäcka och ingripa. I projekten diskuterades även möjligheter att implementera resurser och verktyg som inte finns i alla kommuner i dag.

Behov för implementering sammanfattat

I de linjespecifika delprojekten har både representativa och mer ovanliga exempel på brottsupplägg diskuterats, liksom vilka konsekvenser dessa kan få för kommunal verksamhet. Erfarenheterna visar att vissa kommuner redan har kommit långt i sin verksamhetsutveckling och därigenom kunnat bidra med värdefull kunskap till andra. Särskilt tydligt har det varit att enheter inom delprojekten Miljötillsyn och avfall samt Livsmedel, restaurang, alkohol och tobak i många fall redan har relativt starka rutiner för att motverka organiserad brottslighet. Det beror på att dessa verksamheter till stor del arbetar direkt utifrån lagstiftning och tillsyn, vilket innebär att kontroll, uppföljning och ingripanden redan är en integrerad del av det ordinarie arbetet.

En viktig slutsats från arbetet är att de flesta arbetssätt som identifierats är generiska och kan användas för att hantera många olika typer av brottsupplägg. Samtidigt har varje enskild händelse eller ärende unika inslag, vilket innebär att arbetssätten behöver tillämpas med omdöme och anpassas till den konkreta situationen. Brottsupplägg utvecklas dessutom löpande, ofta som en anpassning till myndigheters kontroller, förändrade regelverk och nya ekonomiska möjligheter. Arbetet mot organiserad brottslighet behöver därför vara både strukturerat och flexibelt, med förmåga att identifiera nya risker och snabbt anpassa arbetssätt.

Precis som var utgångspunkten för delprojekten visar erfarenheterna att både förebyggande arbete och ingripanden i stor utsträckning kan byggas vidare på befintliga kompetenser och funktioner inom samhällsbyggnadsförvaltningen. Samtidigt framträder ett tydligt behov av vissa förstärkningar, nya arbetssätt och i viss mån nya verktyg. Nedan sammanfattas de delar som framkommit som särskilt kritiska för att kunna implementera ett mer systematiskt och förstärkt arbete mot organiserad brottslighet.

1. Ledning och mandat

Ett framgångsrikt arbete förutsätter tydligt stöd från ledningen. Medarbetare behöver uppleva att det finns mandat att agera även när det finns misstankar om oegentligheter, utan att varje åtgärd måste föregås av fullständig bevisning. Ett sådant arbetssätt kräver

mod och tydliga signaler från ledningen om att organisationen ska agera när risker identifieras.

Det behövs också ett tydligt driv från högre ledning, där arbetet prioriteras och där resurser avsätts för att möjliggöra mer omfattande kontroll och tillsyn. Utan sådana prioriteringar riskerar arbetet att stanna vid ambitioner.

En annan viktig del är att etablera strategiska samarbeten mellan kommunledning och motsvarande nivå hos polisen och andra myndigheter. Strategiska samarbeten skapar bättre förutsättningar för informationsutbyte, gemensamma prioriteringar och ett mer samordnat agerande när organiserad brottslighet berör kommunal verksamhet.

2. Kunskap, kompetens och samordning

För att kunna arbeta mer systematiskt mot organiserad brottslighet behövs en bred kunskapsbas i organisationen. En sådan breddad kompetens bidrar också till att skapa samsyn, vilket underlättar samarbete och gemensamt agerande över organisatoriska gränser.

Det gäller först och främst kunskap om risker, sårbarheter och vanligt förekommande brottsupplägg inom de verksamheter som samhällsbyggnadsförvaltningar ansvarar för. När medarbetare har en bättre förståelse för hur oseriösa aktörer agerar blir det också lättare att identifiera avvikelser och riskmönster i den löpande verksamheten.

Ett viktigt stöd i arbetet är att utveckla och sprida typfall, det vill säga återkommande situationer där rutiner för förebyggande arbete, upptäckt och ingripande kan beskrivas. Genom att konkretisera olika scenarier skapas bättre förutsättningar för handläggare och tillsynspersonal att agera tidigt och konsekvent.

Kunskap behövs också om praktiska verktyg och kontrollpunkter, exempelvis vilka kontroller som kan göras i olika skeden av en process, samt om avtal och möjliga avtalskonstruktioner som kan användas för att förebygga att oseriösa aktörer etablerar sig eller utnyttjar kommunala processer.

I många kommuner finns därför ett behov av en samordnande funktion, antingen inom en förvaltning eller på kommunövergripande nivå. En sådan funktion kan stödja både operativa verksamheter och beslutsfattare, driva kompetensutveckling och samtidigt bevaka omvärlden för att fånga upp nya risker, arbetssätt och förändringar i regelverk och brottsupplägg.

3. Kontroll av anställda

Kontroll av anställda är ett område som upplevs som känsligt och där utvecklingen ser olika ut i olika kommuner. Vissa kommuner prövar nya arbetssätt och testar gränserna för vad som är möjligt inom nuvarande regelverk, medan andra aktörer i omvärlden är mer restriktiva.

Samtidigt pågår en bredare utveckling nationellt kring frågor om bakgrundskontroller, säkerhet och lämplighetsprövning. Kommunerna befinner sig därför i ett läge där mycket är under förändring och där utvecklingen i omvärlden behöver följas noggrant innan mer etablerade arbetssätt kan formas.

4. Kontroll av företag och företrädare

En viktig del i ett förstärkt arbetssätt är möjligheten att genomföra fördjupade digitala företagskontroller. Sådana kontroller kan användas både inför nya relationer och i redan pågående samarbeten. För att vara effektiva behöver sökningar och analyser vara utformade specifikt för att identifiera risker kopplade till oseriösa aktörer.

Det finns i dag ett stort antal öppna register och informationskällor som kan användas i sådana kontroller. För att arbetet ska vara hanterbart behöver informationen kunna samlas och presenteras i en kort och överskådlig redovisning. På marknaden finns kommersiella verktyg som kan stödja det här.

Upphandlingsavdelningarna arbetar redan i viss utsträckning med sådana kontroller, men både verktygen och kunskapen om hur de används behöver i större utsträckning komma fler delar av organisationen till del.

Ett annat viktigt verktyg är riskavisering i interna verksamhetssystem, exempelvis genom så kallade röda flaggor som uppmärksammar handläggare på avvikelser eller tidigare problem kopplade till ett företag eller en plats.

Vidare lyfts behovet av samordnad tillsyn, där flera tillsynsområden inom kommunen arbetar tillsammans och vid behov samverkar med andra aktörer såsom polis, räddningstjänst och Arbetsmiljöverket. Samordnad tillsyn är resurskrävande och behöver därför organiseras på ett sätt som gör arbetet hanterbart. En möjlig gemensam utveckling är att ta fram gemensamma utbildningar om arbetssättet, där även de myndigheter som ingår i samverkan deltar.

5. Operativ regional samverkan

För att kunna agera effektivt behöver kommuner också kunna samarbeta operativt över organisatoriska och geografiska gränser. Ett möjligt verktyg är digitala samarbetsrum, där information, forum och notiser kan delas mellan berörda aktörer.

Genom sådana ytor kan företag, platser eller verksamheter som uppvisar misstänkta oegentligheter eller återkommande avvikelser uppmärksammas när det är angeläget. Det skapar också möjlighet till löpande dialog, både internt inom kommunen, mellan olika förvaltningar och mellan olika kommuner.

Ett relaterat behov är möjligheten att upprätta någon form av varningslista över kommungränser, där information om särskilt problematiska aktörer kan uppmärksammas i ett tidigt skede.

När det gäller den tekniska lösningen finns också uppfattningen att infrastrukturen bör vara fristående från en enskild kommun, för att underlätta samverkan mellan flera kommuner och andra aktörer.

6. Upphandling

Offentlig upphandling är ett område där kommuner kan arbeta mer systematiskt förebyggande. Det handlar bland annat om att utveckla avtalstexter och villkor som minskar utrymmet för oseriösa aktörer och som ger kommunen bättre möjligheter att agera om problem uppstår under avtalets löptid.

Samtidigt finns behov av intern verksamhetsutveckling, där upphandlingsprocessen analyseras utifrån både möjligheter och sårbarheter. Genom att stärka kontroller,

uppföljning och samarbete mellan upphandling och andra verksamheter kan riskerna för att oseriösa aktörer etablerar sig minska.

7. Strategiska partnerskap

Slutligen framkommer behovet av att utveckla strategiska partnerskap med aktörer utanför kommunen. Särskilt viktiga är samarbeten med Polisen och Ekobrottsmyndigheten, som kan bidra med kunskap, lägesbilder och stöd i ärenden där brottsmisstankar uppstår.

Även initiativ och samarbeten inom branschen är betydelsefulla. Exempel är samverkan med Rättvist byggande och olika branschorganisationer, som kan bidra med branschkunskap, gemensamma standarder och metoder för att motverka oseriösa aktörer.

Genom sådana partnerskap kan förvaltningen stärka både sin egen förmåga och de gemensamma strukturer som behövs för att motverka organiserad brottslighet i samhällsbyggnadssektorn.

Åtgärder av detta som ligger utanför arbete i de ordinarie strukturerna

Utifrån de sammanfattade behoven finns några delar som kräver mer än kompetensutveckling i ”linjen” och mer resurser för att utföra arbetet.

- Samordnande funktion inom förvaltning eller kommunövergripande.
- Digitalt verktyg för kontroll av företag och företrädare (läs mer om möjligheter i kapitlet om kontroll).
- Samarbetsrum inom och mellan kommuner med forum, ytor, notiser och varningar (läs mer om möjligheter i kapitlet om digital plattform för samarbete).
- Samordnad tillsyn, med kommunen, kommuner, flera tillsynsområden, polis, räddningstjänst, arbetsmiljöverket med flera. En framkomlig väg är att anordna gemensam utbildning i länet, tillsammans med berörda myndigheter.
- Strategiska och operativa partnerskap med Polisen, Ekobrottsmyndigheten och exempelvis Rättvist byggande.

I följande kapitel redovisas de linjespecifika förutsättningarna och behoven.

Verksamhetsområde – Bygglov

Bygglovsverksamheten har en central funktion i kommunens arbete med att reglera byggande och säkerställa att åtgärder i den byggda miljön sker i enlighet med plan- och bygglagstiftningen. Genom prövning av bygglov, startbesked och genom tillsyn enligt plan- och bygglagen påverkar bygglovsavdelningen vilka åtgärder som får genomföras, hur byggprojekt utformas och hur fastigheter får användas.

Beslut inom bygglovsprocessen kan få stor betydelse för fastighetsvärden och möjligheten att genomföra byggprojekt. Verksamheten hanterar därför frågor där betydande ekonomiska intressen ofta är involverade.

Byggsektorn pekas i flera analyser från myndigheter och forskningsmiljöer ut som särskilt sårbar för oseriösa aktörer och organiserad brottslighet. Bygglovsprocessen kan därför vara ett område där det finns incitament för aktörer att försöka påverka handläggning, lämna felaktiga uppgifter eller på andra sätt kringgå regelverk.

Samtidigt innebär bygglovsverksamheten att kommunen har återkommande kontakt med fastighetsägare, exploatörer, entreprenörer och andra aktörer i byggprocessen. Genom handläggning, platsbesök och tillsyn kan bygglovsverksamheten därför också uppmärksamma oegentligheter eller indikationer på brottslighet som är kopplad till byggprojekt eller fastighetsanvändning. I vissa fall kan bygglovsprocessen fungera som en tidig varningssignal om oegentligheter i ett byggprojekt eller i den verksamhet som är kopplad till fastigheten.

Mot bakgrunden är det viktigt att kommuner arbetar strukturerat med riskmedvetenhet, tydliga rutiner och ändamålsenliga kontroller i bygglovsprocessen samt i den efterföljande tillsynen.

Exempel på kända risker och återkommande problemområden är:

- Mutor och korruption i syfte att påverka bygglovsbeslut.
- Otillbörlig påverkan, hot eller trakasserier riktade mot tjänstepersoner.
- Oegentligheter i bygglovsansökningar eller i redovisade handlingar.
- Illegal byggverksamhet eller byggnation utan nödvändiga tillstånd.
- Felaktiga eller vilseledande verksamhetsbeskrivningar i ansökningar.
- Brottsupplägg kopplade till kulturhistoriskt skyddade byggnader eller annan begränsande reglering.
- Penningtvätt genom byggprojekt eller fastighetsutveckling.
- Uthyrning eller användning av fastigheter för illegal verksamhet.
- Manipulation eller kringgående av tillsyn och byggkontroller.
- Arbetslivskriminalitet i bygg- och entreprenadverksamhet.

I workshops diskuterades följande händelser och tillhörande agerande från kommunens sida. Syftet med dessa typfall är att gestalta en bredd av återkommande tillvägagångssätt för att förebygga, upptäcka och ingripa mot brottslighet. Rutiner och verktyg kan appliceras på andra kända och okända brottsupplägg.

Händelse	**Misstänkt oseriös byggherre. Oseriösa aktörer kan försöka manipulera byggprocessen för tillstånd och ekonomisk vinning. Problematiken har en bred kan också leda till osund konkurrens inom byggsektorn.**
Förebyggande åtgärder	• Säkerställa att kontrollplaner och projektorganisation granskas noggrant inför startbesked när riskindikatorer finns. • Genomföra fördjupad företagskontroll, exempelvis av byggherrens historik, företrädare, ekonomiska förhållanden och tidigare projekt. • Begära in och granska uppgifter om byggherrens projektorganisation och kompetens i enlighet med plan- och bygglagen. • Vid behov kontrollera referenser eller tidigare projekt för att bedöma om den angivna kompetensen är rimlig. • Vara uppmärksam på oriktiga eller misstänkt manipulerade handlingar, exempelvis intyg eller beslut som verkar kopierade från andra ärenden. • Säkerställa att handlingar och intyg är korrekt signerade och att deras ursprung kan verifieras. • Planera för arbetsplatsbesök och uppföljning av kontrollplaner under byggprocessen. • Uppmärksamma risker för osund konkurrens och återkommande aktörer som förekommer i flera problematiska projekt.

Ingripande åtgärder	• Fördjupad granskning av handlingar och uppgifter när det finns indikationer på felaktiga eller manipulerade dokument. • Oannonserade arbetsplatsbesök för att kontrollera att byggprojektet bedrivs i enlighet med bygglov, startbesked och kontrollplan. • Vid allvarliga brister kan kommunen besluta om förbud mot fortsatt arbete (arbetsstopp) enligt plan- och bygglagen. • Kommunen kan även meddela förelägganden om rättelse, exempelvis krav på att brister åtgärdas eller att handlingar kompletteras, vid behov förenat med vite. • Vid överträdelser kan byggsanktionsavgift beslutas, exempelvis om arbeten påbörjats utan startbesked eller om byggnaden tagits i bruk utan slutbesked. • Samverkan med andra kommunala funktioner eller myndigheter vid misstanke om ekonomiska oegentligheter eller arbetslivskriminalitet. • Polisanmälan vid misstanke om brott, exempelvis urkundsförfalskning eller annan ekonomisk brottslighet.

Händelse	**Generellt hög risk med rivningsentreprenader. Rivningsentreprenader är ett område med förhöjd risk för arbetslivskriminalitet, avfallsbrott och ekonomisk brottslighet. Branschen präglas av kortlivade bolag med begränsad historik och svag koppling till etablerade koncerner.**
Förebyggande åtgärder	• Uppmärksamma rivningsmoment i bygglovs- eller rivningslovsärenden, särskilt i större projekt. • Säkerställa att kontrollplan och rivningsplan innehåller uppgifter om entreprenörer och uppföljningsbar avfallshantering. • Intern samverkan mellan bygglov och miljötillsyn i projekt där rivningsavfall kan bli omfattande. • Uppmärksamma indikationer på oseriösa aktörer, exempelvis kortlivade bolag, oklara uppgifter om anställda eller entreprenörer utan tydlig etablering. • Dialog och informationsutbyte med andra myndigheter vid behov.
Ingripande åtgärder	• Tillsyn och platsbesök under rivningsarbeten när det finns indikationer på brister. • Samordnad tillsyn mellan bygglov och miljötillsyn när frågor om avfallshantering uppstår. • Förelägganden eller andra tillsynsåtgärder vid brister i byggprocessen. • Vid misstanke om olaglig avfallshantering eller annan brottslighet kan ärendet överlämnas till miljötillsyn och vid behov polisanmälas. • Dialog med polis eller andra relevanta myndigheter vid mer omfattande upplägg.

Händelse	**Olovliga boenden. Brottsupplägg där personer bor i lokaler som inte är avsedda för boende. Det kan exempelvis vara föranlett av byggprojekt och tillfällig arbetskraft. Olovligt boende kan även vara upplägg för att manipulera olika former av bidrag, generera intäkter genom svartarbete, bokföringsbrott eller andra ekonomiska brott.**
Förebyggande åtgärder	• Uppmärksamma avvikande användning av byggnader i bygglovsärenden eller vid tillsyn, exempelvis lokaler som används för boende utan tillstånd. • Säkerställa intern samverkan mellan bygglov, miljö- och hälsoskydd, socialtjänst och räddningstjänst när misstanke finns om olämpliga boendeförhållanden eller otillåten användning av fastigheter.

	• Ta tillvara lokalkännedom och information från andra kommunala verksamheter, exempelvis socialtjänst eller brandtillsyn. • Säkerställa att kommunen har tillgång till juridisk kompetens vid mer komplexa ärenden. • Säkerställa att kommunen har klausuler för att häva hyreskontrakt, arrendeavtal eller liknande om det berör kommunens egendom.
Ingripande åtgärder	• Tillsyn enligt plan- och bygglagen när byggnader används på ett sätt som strider mot bygglov eller gällande bestämmelser. • Vid allvarliga brister i brandsäkerhet kan räddningstjänsten ingripa genom tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor. • Samordnad tillsyn mellan flera myndigheter kan genomföras för att hantera olika delar av problematiken, exempelvis arbetsmiljö, skatter och boendeförhållanden. • Samverka med Skatteverket, Arbetsmiljöverket, Center mot arbetslivskriminalitet (AKC), Polismyndigheten eller Ekobrottsmyndigheten vid indikationer på arbetslivskriminalitet eller ekonomiska oegentligheter. • Förelägganden eller andra åtgärder enligt plan- och bygglagen om lokaler används i strid med gällande regler. • Vid misstanke om brott, exempelvis bokföringsbrott eller bidragsbrott, kan ärendet anmälas till polis eller andra berörda myndigheter.

Verksamhetsområde – Planering och exploatering

I samhällsbyggnadsförvaltningens planering och exploatering fattas beslut som påverkar hur mark får användas, hur bebyggelse utvecklas och vilka ekonomiska värden som skapas i den byggda miljön. Processerna omfattar ofta stora ekonomiska intressen och långsiktiga avtal mellan kommunen och privata aktörer. Det gör delar av verksamheten sårbara för otillbörlig påverkan och utnyttjande av aktörer med koppling till organiserad brottslighet.

Verksamheten ansvarar vanligtvis för kommunens markinnehav, markanvisningar, markförsäljningar och exploateringsavtal. Genom dessa processer påverkar kommunen vilka aktörer som får tillgång till mark och under vilka villkor exploatering sker. Planavdelningen ansvarar samtidigt för detaljplanering och annan fysisk planering som avgör hur mark får användas och hur områden kan utvecklas. Planläggning kan få stor påverkan på fastighetsvärden och utvecklingsmöjligheter, vilket gör även dessa processer känsliga.

Sammantaget innebär det att verksamheter inom planering, markförvaltning och exploatering kan vara måltavlor för olika typer av oegentligheter och brottsliga upplägg. Kommuner behöver därför arbeta systematiskt med riskmedvetenhet, tydliga processer och relevanta kontroller i dessa delar av verksamheten.

I workshops diskuterades följande händelser och tillhörande agerande från kommunens sida. Syftet med dessa typfall är att gestalta en bredd av återkommande tillvägagångssätt för att förebygga, upptäcka och ingripa mot brottslighet. Rutiner och verktyg kan appliceras på andra kända och okända brottsupplägg.

Händelse	**Oseriösa aktörer vid exempelvis markanvisningar och exploateringsavtal.** • Kontrakt tilldelas aktör som visar sig företrädas av bulvaner eller målvakter. • Avtal förs vidare eller säljs till tveksam aktör utan kommunens medgivande. • Bolag köps upp av tveksam aktör under pågående plan- eller exploateringsprocess.
Förebyggande åtgärder	Företagskontroll • Kontroll av ägarstruktur, styrelse, verklig huvudman, historik, ekonomisk kapacitet. • Löpande uppföljande företagskontroller under längre exploateringsprocesser. Avtalstexter • Krav på kommunens godkännande vid ändrade ägarförhållanden. • Förbud mot överlåtelse av markanvisning eller exploateringsavtal utan kommunens samtycke. • Skyldighet att informera kommunen om förändringar i bolagsstruktur eller kontroll. • Möjlighet för kommunen att häva avtal vid väsentliga förändringar eller bristande förtroende.
Ingripande åtgärder	• Häva eller säga upp avtal vid avtalsbrott. • Vid misstanke om ekonomisk brottslighet – kontakta polis eller Ekobrottsmyndigheten.

Händelse	**Fastighetsägare med tveksam bakgrund driver på för fler byggrätter och söker planbesked.**
Förebyggande åtgärder	• Ange i kommunens policy att Samhällsbyggnadsförvaltningen endast tecknar avtal med seriösa, kompetenta och tillförlitliga aktörer. Innan avtal ingås görs bakgrundskontroller som kan omfatta kreditupplysning, bolagsgranskning, kontroll av rättsliga förekomster och bedömning av relevant erfarenhet inom området. Syftet är att säkerställa att kommunens mark används ansvarsfullt och i enlighet med gällande lagar och etiska riktlinjer.
Ingripande åtgärder	• Meddela att kommunen inte avser att inleda detaljplanearbetet. Motivera beskedet med att det saknas tekniska förutsättningar eller att kommunen för tillfället prioriterar andra planprojekt.

Händelse	**Kommunen avyttrar mark till för lågt pris varpå exploatör säljer vidare till betydligt högre pris.**
Förebyggande åtgärder	• Obligatorisk oberoende markvärdering inför försäljning. • Återköpsklausul om projekt inte genomförs. • Avtalade begränsningar av vidareförsäljning innan byggnation genomförts. • Krav på kommunens godkännande vid överlåtelse.
Ingripande åtgärder	• Avtalsuppföljning och granskning av transaktioner. • Utnyttja återköpsklausuler eller andra avtalsvillkor.

Händelse	**Bolag går i (planerad) konkurs innan kostnader för infrastruktur eller andra exploateringsåtaganden betalas.**
Förebyggande åtgärder	• Kontroll av ägarstruktur, styrelse, verklig huvudman, historik, ekonomisk kapacitet. • Successiv betalning, bankgaranti eller annan ekonomisk säkerhet, för att täcka kommunens exploateringskostnader. • Avtalad rätt att stoppa projekt vid bristande betalning.
Ingripande åtgärder	• Uppföljning. • Vid misstanke om ekonomisk brottslighet – kontakt med Ekobrottsmyndigheten.

Händelse	**Mark säljs eller upplåts men byggprojektet drar ut på tiden eller genomförs aldrig.**
Förebyggande åtgärder	• Kontroll av kapacitet och historik. • Tidsplan i exploateringsavtal. • Löpande uppföljning av projektets framdrift. • Avtalat vite vid uteblivet genomförande.
Ingripande åtgärder	• Uppföljning. • Aktivera sanktioner eller återköpsklausul.

Händelse	**Exploatör som deltar i projekt visar sig ha pågående förelägganden för miljöbrott.**
Förebyggande åtgärder	• Dialog med andra kommuner och myndigheter (gemensam digital plattform eller annan effektiv struktur saknas i nuläget för ändamålet). • Begär uppdragshistorik och referenstagning. • Avtalstext om krav på laglydighet. • Om föreläggandet lämnas av din kommun – kommunicera till andra kommuner att ärendet pågår och hänvisa till exempelvis diarienummer i stället för företag (gemensam digital plattform eller annan effektiv struktur saknas i nuläget för ändamålet).
Ingripande åtgärder	• Avsluta avtal genom laglydighetsklausul.

Händelse	**Korruption - tjänsteperson eller politiker påverkar exploateringsavtal eller planprocess till förmån för viss aktör.**
Förebyggande åtgärder	• Tydliga jävsrutiner. • Transparens i beslutsprocesser. • Internkontroller och dokumentation. • Visselblåsarfunktion.
Ingripande åtgärder	• Intern utredning. • Polisanmälan vid misstanke om mutbrott eller tjänstefel. • Samverkan med rättsvårdande myndigheter.

Händelse	**Penningtvätt. Råmark köps kontant eller genom svårgenomskinliga finansieringsupplägg och säljs senare vidare i flera transaktioner för att legitimera kapital.**
Förebyggande åtgärder	• Företagskontroller och analys av finansiering. • Uppmärksamhet gällande andras markaffärer som kommer kommunen till känna. • Samverkan med andra myndigheter.
Ingripande åtgärder	• Kontakt med Ekobrottsmyndigheten eller Polisen.

Händelse	**Överfakturering och falska exploateringskostnader.**
Förebyggande åtgärder	• Kontroll av leverantörer och underleverantörer. • Uppföljning av projektkostnader.
Ingripande åtgärder	• Fördjupad ekonomisk granskning. • Kontakt med Ekobrottsmyndigheten vid misstanke om ekonomisk brottslighet.

Händelse	**Mark nära strategisk infrastruktur eller känsliga objekt köps av aktör med koppling till fientlig främmande makt.**
Förebyggande åtgärder	• Företagskontroll. • Säkerhetsbedömning av markförsäljningar. • Samverkan med intern säkerhetsfunktion och relevanta myndigheter. • Uppmärksamhet gällande andras markaffärer som kommer kommunen till känna. • Samverkan med andra myndigheter.
Ingripande åtgärder	• Kontakta Säkerhetspolisen eller andra berörda myndigheter. • Använd kommunens och andra myndigheters eller organisationers befogenheter för att stoppa eller ompröva affären eller begränsa dess verksamhet.

Händelse	**Mycket låga anbud leder senare till omfattande ÄTA-arbeten, kvalitetsbrister eller ekonomiska risker.**
Förebyggande åtgärder	• Kvalitetskrav i upphandlingen, exempelvis leveranskapacitet och tidigare erfarenhet. • Företagskontroll. • Avtalstext om avtalets upphörande vid kvalitetsbrister eller brottslighet (se eget avsnitt om upphandling).
Ingripande åtgärder	• Dra tillbaka upphandling, med juridiskt lämplig motivering. • Uppsägning av avtal.

Händelse	**Markförsäljningar utanför kommunens kontroll. Privata markförsäljningar kan innebära att oseriösa aktörer tar kontroll över strategisk mark, använder fastighetsaffärer för penningtvätt eller annat olämpligt.**
Förebyggande åtgärder	• Uppmärksamhet gällande andras markaffärer som kommer kommunen till känna. • Samverkan med andra myndigheter.
Ingripande åtgärder	• Kontakta polisen, ekobrottsmyndigheten, Säpo eller annan kapabel myndighet eller organisation.

Händelse	**Arbetskraftsexploatering i byggprojekt. Visuell indikation om exempelvis arbetskraft som bor i undermåliga tillfälliga boenden. Information kommer som underrättelser, rykten eller från tidigare tillsyn.**
Förebyggande åtgärder	• Samverkan med Arbetslivskriminalitetscenter (AKC). • Anslut kommunen till Rättvist byggande och ta del av organisationens stöd. • Samordnad tillsyn med stöd av andra förvaltningar, kommuner, räddningstjänsten eller andra myndigheter såsom Arbetsmiljöverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan och Kronofogden.
Ingripande åtgärder	• Samordnad tillsyn enligt ovan. • Förelägganden, sanktionsavgifter, skatteutredningar, indragna arbetstillstånd, polisanmälan, arbetsmiljöförbud, omedelbart arbetsstopp med mera. Tillsammans har myndigheterna ett brett utrymme att agera.

Verksamhetsområde – Miljötillsyn och avfall

Miljöverksamheten har en central roll i kommunens arbete med tillsyn och kontroll av verksamheter som kan påverka miljön samt i tillsyn över avfallshantering och andra miljörelaterade verksamheter. Genom tillståndsprövning, tillsyn och uppföljning säkerställer kommunen att verksamheter följer miljöbalken och andra relevanta regelverk.

Beslut inom miljötillsynen kan få stor betydelse för om och hur en verksamhet får bedrivas. Verksamheten hanterar därför frågor där både betydande ekonomiska intressen och krav på regelefterlevnad står i fokus.

Miljöområdet har i flera sammanhang lyfts fram som särskilt utsatt för oseriösa aktörer och organiserad brottslighet. Det gäller exempelvis inom avfallshantering, masshantering och vissa typer av miljöfarlig verksamhet. Avfallsbrott räknas i dag som en av de mest lönsamma formerna av miljöbrottslighet i Europa, vilket skapar starka ekonomiska incitament att kringgå regelverk och tillsyn.

Miljötillsynen kan därför vara ett område där det finns incitament för aktörer att försöka påverka handläggning, lämna felaktiga uppgifter eller kringgå regelverk. Verksamheten kan också vara en måltavla för otillbörlig påverkan mot tjänstepersoner i syfte att undvika tillsyn eller sanktioner.

Samtidigt innebär miljötillsynen att kommunen har regelbunden kontakt med verksamhetsutövare och genomför kontroller i verksamheter och på platser där miljöpåverkan kan uppstå. Tillsynen kan därmed bidra till att upptäcka oegentligheter eller indikationer på brottslighet i ett tidigt skede.

Mot bakgrunden är det viktigt att kommuner arbetar strukturerat med riskmedvetenhet, tydliga rutiner och ändamålsenliga kontroller inom tillsyn, tillståndsprövning och uppföljning av verksamheter.

Exempel på kända risker och återkommande problemområden är:

- Mutor och korruption i samband med tillståndsprövning eller tillsyn.
- Möjliggörare inom eller i anslutning till verksamheten.
- Otillbörlig påverkan, hot eller trakasserier riktade mot tjänstepersoner.
- Manipulation av miljörapporter eller uppgifter i tillståndsansökningar.
- Otillåten hantering av avfall eller miljöfarliga ämnen.
- Arbetslivskriminalitet i berörda verksamheter.

I workshops diskuterades ett antal händelser och tillhörande ageranden från kommunens sida. Syftet med dessa typfall är att illustrera en bredd av återkommande tillvägagångssätt för att förebygga, upptäcka och ingripa mot brottslighet. Rutiner och verktyg kan även vara relevanta i andra situationer där det finns risk för oseriösa upplägg eller brottslig verksamhet.

Händelse	**Massor från bygg- eller anläggningsprojekt hanteras eller dumpas på ett otillåtet sätt. Verksamheten kan innebära både miljörisker och ekonomiska vinster för oseriösa aktörer. Olaglig masshantering kan upptäckas i samband med bygglovsärenden, vid platsbesök under byggtiden eller genom observationer från andra delar av den kommunala verksamheten.**
Förebyggande åtgärder	• I bygglovsärenden uppmärksamma hantering av schaktmassor, upplag och transporter av massor i samband med byggprojekt. • Säkerställa intern samverkan och informationsdelning mellan bygglov, miljötillsyn och hälsoskydd när projekt kan innebära större masshantering. • Uppmärksamma signaler från andra kommunala verksamheter, exempelvis VA-verksamhet, miljötillsyn, livsmedelstillsyn eller fältpersonal som kan upptäcka misstänkta upplag eller dumpningar. • Vid behov genomföra fördjupad företagskontroll av entreprenörer eller aktörer som hanterar större mängder massor. • Ha löpande dialog och informationsutbyte mellan kommunens olika tillsynsområden för att identifiera risker kopplade till markanvändning och masshantering.
Ingripande åtgärder	• Tillsyn och platsbesök för att kontrollera upplag, masshantering och markanvändning i samband med byggprojekt. • Samordnad tillsyn mellan bygglov och miljötillsyn när masshanteringen berör både plan- och bygglagstiftning och miljölagstiftning. • Förelägganden eller andra tillsynsåtgärder enligt plan- och bygglagen eller miljöbalken vid otillåten markanvändning, byggåtgärder eller avfallshantering. • Vid misstanke om olaglig avfallshantering eller miljöbrott kan ärendet hanteras inom miljötillsynen och vid behov polisanmälas. • Dialog och informationsutbyte med polis, länsstyrelse eller andra relevanta myndigheter vid mer omfattande eller organiserade upplägg.

Händelse	**Inom skrot- och återvinningsverksamhet kan material som i praktiken är avfall klassas om till en produkt för att undvika krav på tillstånd, tillsyn eller kostnader. Exempelvis kan massor såsom krossad asfalt säljas som byggmaterial trots att materialet innehåller föroreningar, såsom stenkolstjära. Det förekommer upplägg där större skrotföretag köper material från mindre aktörer som i sin tur hanterar stöldgods. Brottsuppläggen kan vara komplexa och involvera flera aktörer, vilket gör dem resurskrävande att utreda.**
Förebyggande åtgärder	• Riskbaserad tillsyn av skrot- och återvinningsverksamheter, särskilt där stora mängder material hanteras eller där det indikeras att avfall klassas om till produkter. • Fördjupad företagskontroll vid indikationer på oseriösa upplägg, exempelvis av ägarstruktur, tidigare tillsynshistorik och kopplingar till andra bolag. • Samverkan mellan kommunens miljötillsyn, bygglov och andra relevanta tillsynsområden när uppmärksammade material används i bygg- eller anläggningsprojekt. • Dialog och informationsutbyte med andra myndigheter, exempelvis polis, Länsstyrelsen eller Skatteverket, när verksamheter hanterar stora ekonomiska värden eller komplexa materialflöden.
Ingripande åtgärder	• Fördjupad tillsyn och kontroll av materialflöden, exempelvis genom granskning av dokumentation, leveranser och mottagare. • Förelägganden eller andra tillsynsåtgärder enligt miljöbalken vid otillåten hantering av avfall eller förorenade material. • Samordnad tillsyn tillsammans med andra myndigheter när verksamheten berör flera regelverk, exempelvis miljölagstiftning, arbetsmiljö eller ekonomiska frågor. • Vid misstanke om mer omfattande ekonomisk brottslighet kan Ekobrottsmyndigheten eller Polismyndigheten kontaktas. • Polisanmälan vid misstanke om brott, exempelvis miljöbrott eller hantering av stöldgods.

Händelse	**Återvinningsanläggning blandar olagligt eller tveksamt avfall med stora mängder ordinärt material. Förorenat eller otillåtet material sprids felaktigt vidare i materialflöden. Ekonomiska upplägg där mottagnings- och transportfakturor används för att legitimera felaktiga intäkter och utgifter. Bristfällig dokumentation försvårar myndigheternas kontroll.**
Förebyggande åtgärder	• Genomföra riskbaserad tillsyn av återvinningsanläggningar, särskilt där stora mängder avfall hanteras eller där material från många olika källor tas emot. • Granska rutiner för mottagning, sortering och spårbarhet av avfall, inklusive dokumentation av ursprung och innehåll. • Uppmärksamma brister i följesedlar, transportdokument och fakturor som kan tyda på otydliga eller manipulerade materialflöden. • Vid behov genomföra fördjupad företagskontroll, exempelvis av verksamhetens företrädare, bolagsstruktur och tidigare tillsynshistorik. • Samverka med andra tillsynsmyndigheter och kommunala funktioner när verksamheter hanterar stora materialflöden eller komplexa transportkedjor.
Ingripande åtgärder	• Fördjupad tillsyn och kontroll av materialflöden, exempelvis genom granskning av dokumentation, mottagningsregister och transportuppgifter.

	• Genomföra provtagning eller kontroll av avfallets sammansättning när det finns misstanke om otillåten blandning av material. • Besluta om förelägganden eller andra tillsynsåtgärder enligt miljöbalken vid brister i avfallshantering eller dokumentation. • Samordnad tillsyn tillsammans med andra myndigheter, exempelvis polis, Skatteverket eller Länsstyrelsen när verksamheten berör flera regelverk. • Vid misstanke om ekonomisk brottslighet eller organiserade upplägg kan Polismyndigheten eller Ekobrottsmyndigheten kontaktas. Ärendet kan vid behov polisanmälas.

Verksamhetsområde – Livsmedel, restaurang, alkohol och tobak

Kommunens tillsyn av livsmedelsverksamheter samt tillstånds- och tillsynsverksamhet inom alkohol- och tobaksområdet har en viktig roll i att säkerställa att verksamheter följer gällande lagstiftning och bedrivs på ett säkert och ansvarsfullt sätt. Genom kontroll, tillståndsprövning och uppföljning säkerställer kommunen att livsmedel hanteras på ett hygieniskt och säkert sätt samt att servering och försäljning av alkohol och tobaksvaror sker i enlighet med regelverket.

Verksamheten innebär samtidigt att kommunen regelbundet möter företag och verksamheter där betydande ekonomiska intressen kan vara involverade. Beslut om tillstånd, tillsynsåtgärder eller sanktioner kan ha stor betydelse för om och hur en verksamhet får bedrivas.

Tillsyns- och tillståndsverksamheten inom livsmedel, restaurang, alkohol och tobak har därför en viktig funktion i samhällets kontrollsystem och bidrar i praktiken till att förebygga, upptäcka och ingripa mot oseriös verksamhet och olika former av brottslighet. Inom dessa verksamheter finns ofta etablerade rutiner, arbetssätt och erfarenhet av att hantera regelöverträdelser och samverka med andra myndigheter. I jämförelse med många andra kommunala verksamheter finns därför ofta en relativt hög riskmedvetenhet och god kunskap om brottslighetens uttryck i branschen.

Samtidigt kan verksamheten vara en potentiell måltavla för otillbörlig påverkan eller utnyttjande av aktörer med koppling till organiserad brottslighet. Det kan exempelvis handla om försök att påverka handläggning, kringgå regelverk, undvika sanktioner eller använda verksamheter för att dölja eller möjliggöra annan brottslighet.

Mot bakgrunden är det viktigt att kommuner fortsätter att arbeta strukturerat med riskmedvetenhet, tydliga rutiner och ändamålsenliga kontroller i samband med tillsyn, tillståndsprövning och uppföljning av verksamheter.

Exempel på kända risker och återkommande problemområden är:

- Otillbörlig påverkan, hot eller trakasserier riktade mot tjänstepersoner i samband med tillsyn eller tillståndsprövning.
- Möjliggörare inom eller i anslutning till verksamheten som bidrar till att regelverk kringgås.
- Verksamheter som drivs utan nödvändiga tillstånd eller där tillstånd har erhållits på felaktiga grunder.

- Otillåten slakteriverksamhet eller annan livsmedelshantering som bryter mot hygienregler och livsmedelslagstiftning.
- Felaktig eller otillåten import av livsmedel, vilket kan innebära risker för smittspridning och livsmedelsrelaterade sjukdomar.
- Arbetslivskriminalitet i berörda verksamheter.
- Penningtvätt genom restaurang- eller handelsverksamhet.

I workshops diskuterades följande händelser och tillhörande agerande från kommunens sida. Syftet med dessa typfall är att gestalta en bredd av återkommande tillvägagångssätt för att förebygga, upptäcka och ingripa mot brottslighet. Rutiner och verktyg kan appliceras på andra kända och okända brottsupplägg.

Händelse	**Felaktig import och ommärkning av livsmedel. Importören har inte följt nödvändiga kontrollrutiner. Misstänks för annan brottslighet. Ärendet är svårutrett eftersom transaktioner sker mellan flera olika företag.**
Förebyggande åtgärder	• Säkerställa att importörer och livsmedelsverksamheter registreras korrekt i kommunens interna system och att uppgifter uppdateras löpande. • Riskbaserad tillsyn av verksamheter som importerar livsmedel, med särskilt fokus på spårbarhet och dokumentation i leveranskedjan. • Använda relevanta system för importkontroll, exempelvis TRACES NT[3], för att kontrollera gränskontroller, transportdokument och importanmälningar enligt EU:s regelverk. • Vid klagomål eller indikationer på oegentligheter kontrollera företagets företrädare, ägarförhållanden, verksamhetsplats och kopplingar till andra bolag. • Utbyte av erfarenheter och information med andra kommuner kring aktörer eller upplägg som förekommer i flera ärenden. • Dialog och informationsutbyte med andra myndigheter såsom Tullverket, Livsmedelsverket och Skatteverket vid misstanke om oegentligheter i import eller handel. • Informera kommunens brottsförebyggande funktion eller motsvarande samordning vid mer komplexa ärenden.
Ingripande åtgärder	• Fördjupad tillsyn med fokus på att följa leveranskedjan genom kontroll av fakturor, beställningar, transportdokument och betalningsflöden. • Förelägganden eller förbud mot försäljning vid brister i livsmedelssäkerhet eller spårbarhet. • Samordnad tillsyn tillsammans med andra myndigheter när ärendet rör flera regelverk eller jurisdiktioner. • Kontakt med polis, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten vid misstanke om ekonomisk brottslighet eller organiserade upplägg. • Dokumentera ärendet och erfarenheterna för att stärka kommunens framtida riskbedömningar och tillsynsarbete.

[3] TRACES är ett EU-gemensamt digitalt system för att spåra och kontrollera handel och import av livsmedel, djur och vissa animaliska produkter. Namnet står för Trade Control and Expert System. Systemet används av myndigheter inom EU för att säkerställa att produkter som förs in i unionen uppfyller EU:s regler om livsmedelssäkerhet, djurhälsa och spårbarhet.

Händelse	**Alkoholtillstånd till bulvaner. Flera restauranger med serveringstillstånd har samma misstänkta bulvan i tillståndsärendena. Ägarförhållanden och finansiering är svåra att klarlägga. Indikationer på att bakomliggande personer förekommer i annan brottslighet.**
Förebyggande åtgärder	• Noggrann företagskontroll i samband med ansökan om serveringstillstånd, inklusive granskning av företrädare, ägarstruktur och verklig huvudman. • Kontroll av finansiering och kapitalets ursprung i tillståndsärenden där större investeringar görs. • Använda lokalkännedom och information från kommunens brottsförebyggande funktion eller andra relevanta aktörer för att identifiera risker kopplade till vissa verksamheter eller personer. • Dialog och informationsutbyte med polis, Skatteverket och andra relevanta myndigheter vid misstanke om oklara ägarförhållanden eller finansiering. • Löpande tillsyn och uppföljning av verksamheter där det finns indikationer på att den formella företrädaren inte är den faktiska verksamhetsutövaren.
Ingripande åtgärder	• Vid misstanke om ekonomisk brottslighet eller organiserade upplägg – kontakt med polis eller Ekobrottsmyndigheten. • Fördjupad tillsyn och utredning av verksamheten när misstanke uppstår om bulvanupplägg eller oriktiga uppgifter i tillståndsärenden. • Kontroll av ekonomiska uppgifter, finansiering och bolagskopplingar i samverkan med andra myndigheter. • Samordnad tillsyn tillsammans med flera delar av kommunen som bygglov och hälsoskydd, Polismyndigheten, Arbetsmiljöverket, Räddningstjänsten och vid behov andra myndigheter. • Återkallelse av serveringstillstånd om det framkommer att tillståndet erhållits på felaktiga grunder eller att tillståndshavaren inte uppfyller lagens krav.

Händelse	**Alkoholtillsyn och arbetslivskriminalitet. Vid tillsyn begärs personalliggare in. Uppgifter om löner och arbetspass stämmer inte överens. Personal saknar lön medan lön betalas till personer som inte arbetar i verksamheten. Tecken på att personer kan bo i lokalen. Personer lämnar platsen vid kontroll.**
Förebyggande åtgärder	• Regelbunden tillsyn av restauranger med serveringstillstånd, inklusive kontroll av personalliggare och verksamhetens organisation. • Företagskontroll i samband med tillståndsprövning och uppföljning, exempelvis av företrädare, ekonomiska förhållanden och tidigare tillsynshistorik. • Uppmärksamma indikatorer på arbetslivskriminalitet, såsom avvikande personalförhållanden eller personer som vistas i lokalen utanför normal verksamhet. • Intern samverkan inom kommunen, exempelvis mellan alkoholtillsyn, bygglov och hälsoskydd när tillsynen indikerar fler typer av regelöverträdelser. • Dialog och informationsutbyte med andra myndigheter inom arbetet mot arbetslivskriminalitet, exempelvis Arbetslivskriminalitetscenter (AKC).
Ingripande åtgärder	• Fördjupad tillsyn av verksamheten vid indikationer på oegentligheter i personalförhållanden eller verksamhetens drift. • Samordnad tillsyn och annan samverkan med Arbetsmiljöverket, Arbetslivskriminalitetscenter (AKC), Polismyndigheten och vid behov andra myndigheter.

	• Uppföljning inom kommunen, exempelvis genom att informera bygglov eller hälsoskydd om det finns misstanke om otillåten användning av lokaler eller bristande boendeförhållanden. • Återkallelse av serveringstillstånd vid allvarliga brister i verksamheten. • Polisanmälan vid misstanke om brott, exempelvis skattebrott eller annan ekonomisk brottslighet.

Händelse	**Otillåten produktion av mat. Stora mängder mat tillagas hemma hos privatperson. Misstanke om försäljning till restauranger. Livsmedelskontroll kringgås i flera led och svarta pengar genereras. Råvarorna har oklart ursprung. Det finns indikationer på kopplingar till annan brottslighet.**
Förebyggande åtgärder	• Kontroll av att verksamheter köper livsmedel från godkända eller registrerade leverantörer och att leveranskedjan kan redovisas. • Företagskontroll och uppföljning vid misstanke om oseriösa aktörer i företaget och dess nära omvärld. • Samverkan mellan kommunens livsmedelstillsyn, miljötillsyn och brottsförebyggande funktion för att identifiera risker i leveranskedjor. • Dialog och informationsutbyte med polis, Livsmedelsverket och andra relevanta myndigheter vid indikationer på illegal livsmedelshantering.
Ingripande åtgärder	• Fördjupad tillsyn hos restauranger eller verksamheter som misstänks köpa livsmedel från otillåtna producenter. • Polisanmälan vid misstanke om brott, exempelvis stöld av råvaror, livsmedelsbrott eller ekonomisk brottslighet. Polismyndigheten har inom ramen för en brottsutredning större befogenheter än kommunen att kontrollera privatpersoner och egendom, exempelvis genom utredningsåtgärder i bostäder, verksamhetslokaler eller bilar. • Samordnad tillsyn tillsammans med polis vid misstanke om illegal produktion eller annan brottslighet. • Kontroll av leveranskedjan genom granskning av fakturor, inköp och leverantörer. • Möjlighet att besluta om saluförbud eller andra åtgärder om livsmedel bedöms vara osäkra eller saknar spårbarhet.

Händelse	**Livsmedel dumpas illegalt i naturen eller på andra platser. Livsmedlen kommer från restauranger, livsmedelsbutiker eller andra verksamheter. Händelsen utgör avfallsbrott och brott mot livsmedelslagstiftningen.**
Förebyggande åtgärder	• Samverkan mellan kommunens livsmedelstillsyn och miljötillsyn i frågor som rör avfall och livsmedelssäkerhet. • Information till verksamhetsutövare om regelverk för avfallshantering och livsmedelssäkerhet. • Uppföljande kontroller vid verksamheter där det tidigare förekommit brister i avfallshanteringen.
Ingripande åtgärder	• Tillsyn och utredning för att försöka spåra varifrån de dumpade livsmedlen kommer, exempelvis genom märkning, förpackningar eller annan dokumentation. • Förelägganden om åtgärder vid brister i avfallshantering eller livsmedelshantering. • Samordnad tillsyn mellan livsmedelstillsyn och miljötillsyn när både livsmedels- och miljölagstiftning berörs.

	• Polisanmälan vid misstanke om brott, exempelvis miljöbrott eller andra överträdelser kopplade till avfallshantering. • Dialog och informationsutbyte med polis eller andra relevanta myndigheter vid mer omfattande eller återkommande överträdelser.

Händelse	**Illegal försäljning av tobak eller alkohol. Eftersom verksamheterna ibland bedrivs i slutna miljöer eller utan tydlig registrering kan de vara svåra att upptäcka genom ordinarie tillsyn.**
Förebyggande åtgärder	• Tillsyn av verksamheter som säljer tobaksprodukter eller bedriver restaurang- och nöjesverksamhet. • Företagskontroll i samband med ansökan om tillstånd eller anmälan för tobaksförsäljning eller serveringstillstånd. • Uppmärksamma indikationer på oregistrerad verksamhet, exempelvis försäljning utan anmälan eller servering av alkohol utan tillstånd. • Samverkan och informationsutbyte med polis, Skatteverket och andra relevanta myndigheter. • Använda lokalkännedom och tips från kommunens brottsförebyggande arbete för att identifiera misstänkta verksamheter.
Ingripande åtgärder	• Tillsyn och kontroll av verksamheter där misstanke finns om illegal försäljning av tobak eller alkohol. • Samordnad tillsyn tillsammans med Polismyndigheten, särskilt när verksamheten saknar tillstånd eller bedrivs i slutna lokaler. • Förelägganden eller andra tillsynsåtgärder vid överträdelser av tobaks- eller alkohollagstiftningen. • Polisanmälan vid misstanke om brott, exempelvis olovlig tobaksförsäljning, olovlig alkoholförsäljning eller annan brottslighet. • Vid mer omfattande upplägg kan även Ekobrottsmyndigheten eller andra relevanta myndigheter kontaktas.

STORSTHLM

KOMMUNER I SAMVERKAN